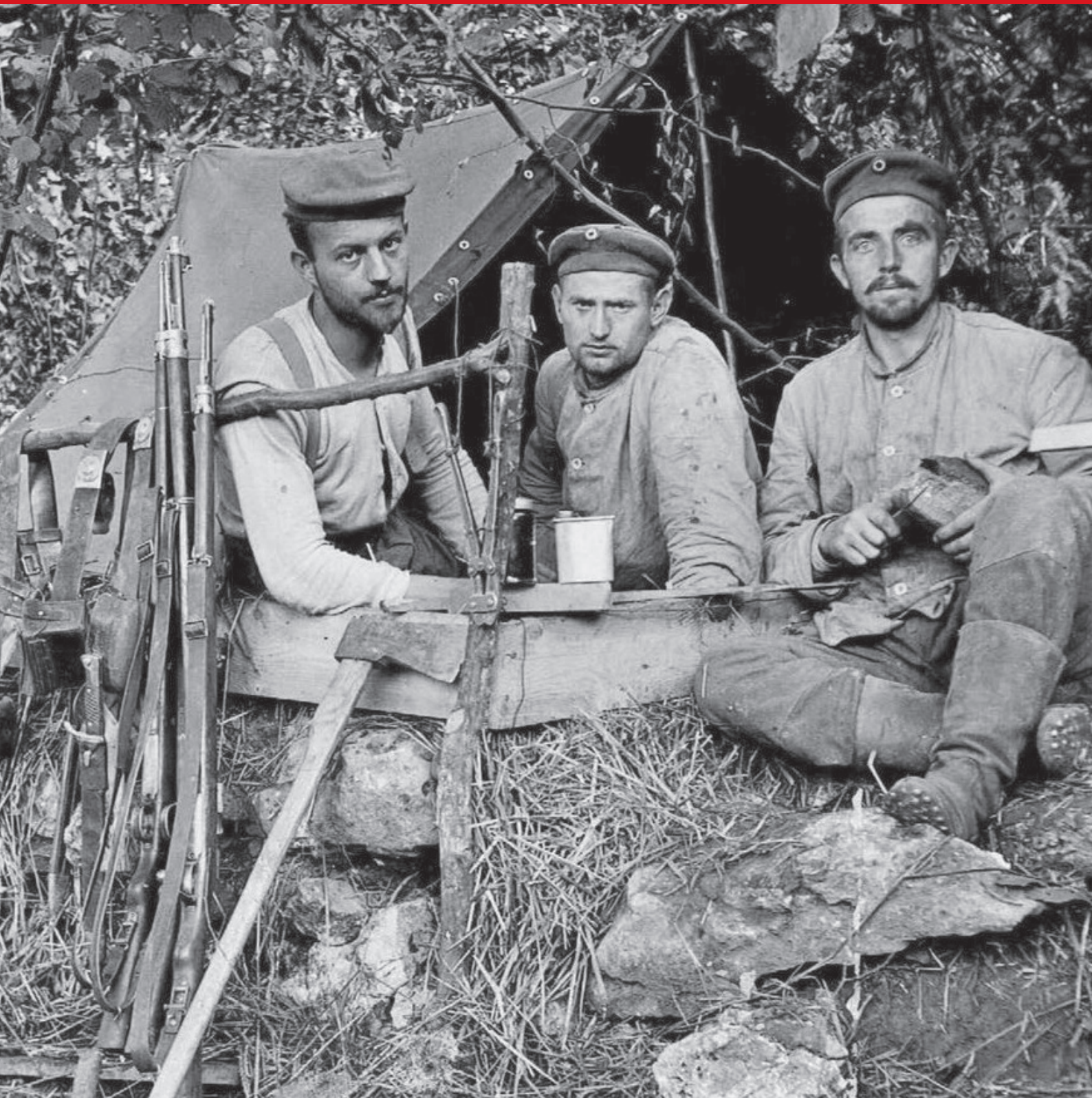
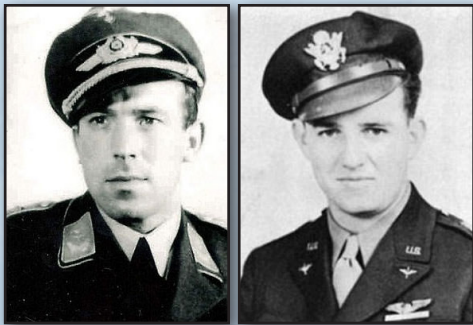

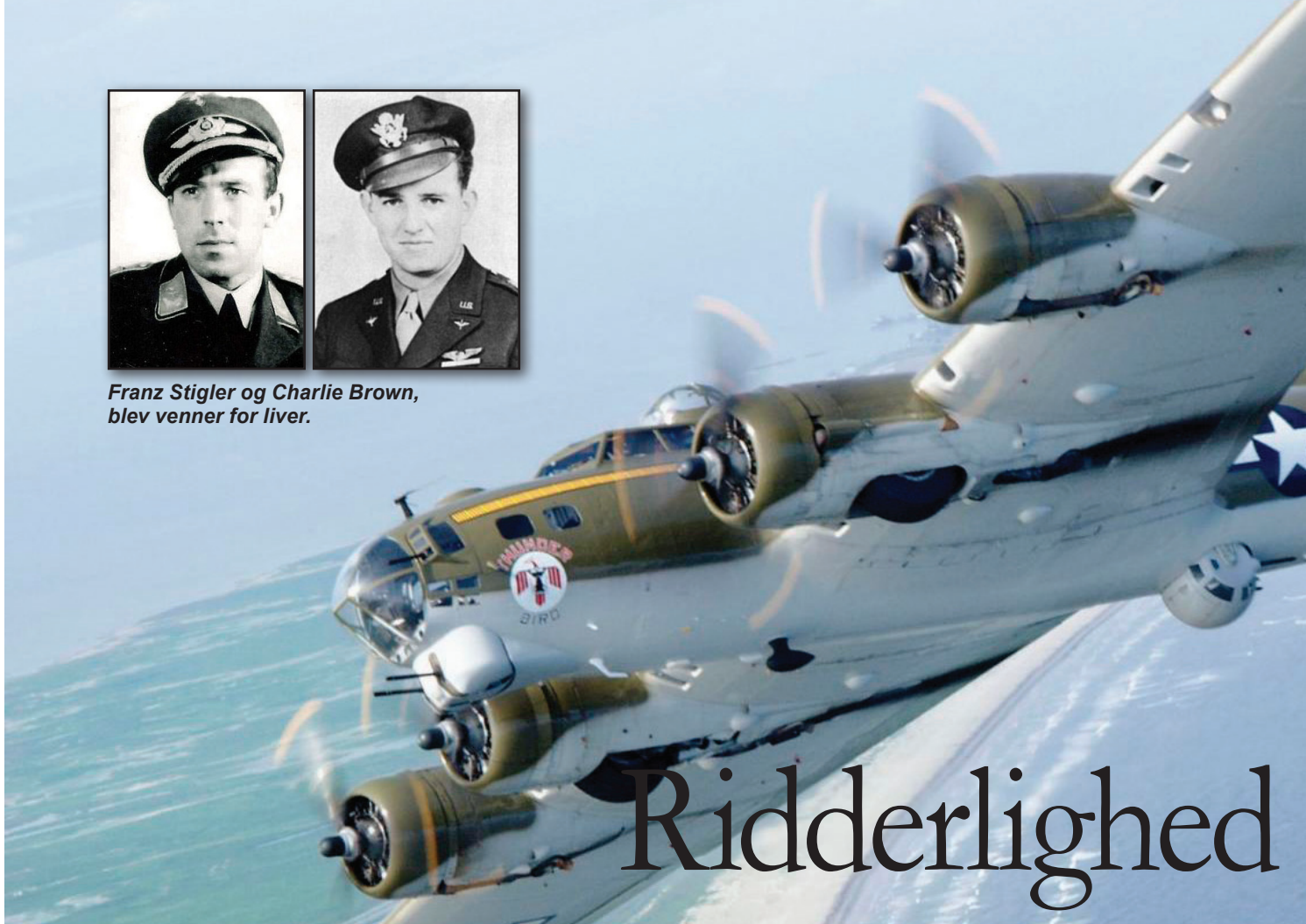
Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Franz Stigler og Charlie Brown, blev venner for livet.

Ridderlighed

Den 20. december 1943 lettede 23 Boeing B-17, kendt som den Flyvende Fæstning, fra Kimbolton flyvepladsen i Østengland. Målet var at kaste deres ladninger af bomber ned over ubådsbunkere i Bremen i Nordtyskland og derefter flyve nordpå mod Nordsøen og sluttelig dreje mod vest og vende tilbage til basen.

Flere af de deltagende fly på denne mission gik tabt eller blev hårdt beskadiget. I et af de beskadigede fly med navnet "Ye Olde Pub" sad den amerikanske pilot Charlie Brown og forsøgte nærmest mod alle odds at nå hjem til den engelske base. Flere af besætningsmedlemmerne var døde. I luften på vej nordpå fra Bremen mødte de en tysk jagerpilot, Franz Stigler. Begge piloter havde en mission – at skyde fjenden ned. Men ingen af piloterne udførte missionen.

At Charlie Brown veg fra at gå i kamp mod det tyske 109 jagerfly, kan næppe overraske nogen omstændighederne taget i betragtning. Anderledes forunderligt var den tyske pilots besindighed. Han kunne så nemt som ingenting have angrebet bombeflyet, sådan som det var hans pligt, og føjet endnu et nedskudt fly til listen. I stedet forbarmede han sig over flybesætningen og eskorterede modstanderen i sikkerhed.

Hvorfor gjorde han det?

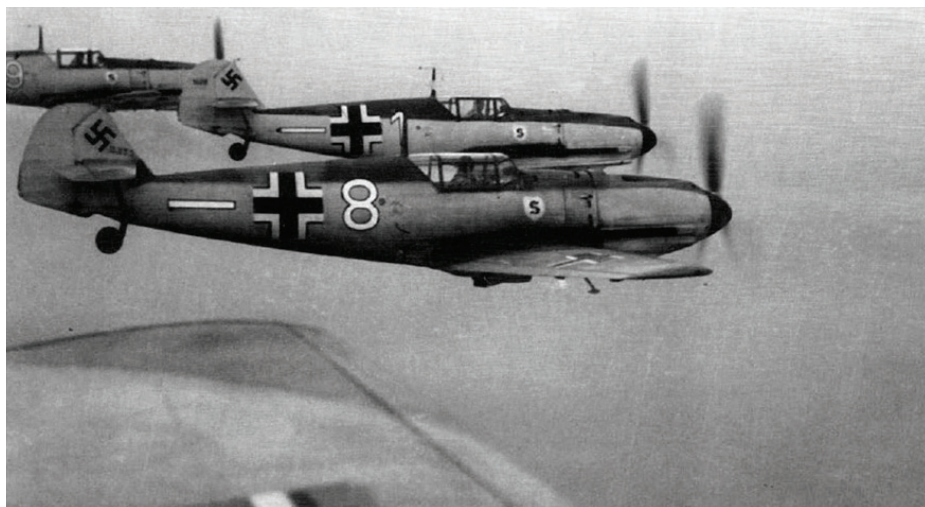
Det store spørgsmål er: Hvorfor skåne-

de dette Luftwaffe-es en amerikansk bomberbesætning for blot at risikere at blive henrettet, når han var landet? Det er den utrolige og fascinerende historie, den amerikanske militærhistoriker og flyentusiast Adam Makos beretter om i sin bog "Et højere kald".

Højdepunktet for beretningen, Charlie Browns bombetogt over Bremen og hans efterfølgende møde i luften med Franz Stigler kommer midtvejs i bogen. Det er en fyldig beret-

ning, godt fortalt og med et væld af faglige detaljer.

Forfatteren har valgt at folde fortællingen om den utrolige historie ud, så han i første del af bogen fortæller om de to piloters liv og oplevelser i første del af krigen. Vi følger dog især Franz Stiglers karriere, fra han som ung lærte at flyve på den lokale flyveplads. Han fik arbejde i Lufthansa, indtil han i 1937 blev indkaldt som flyveinstruktør til det nyetablerede tyske flyvevåben. I 1940 blev han uddannet til jagerpilot, og

Det tyske jagerfly Me 109 var Luftwaffes vigtigste jagerfly under Anden Verdenskrig. Den tyske jagerpilot Franz Stigler havde mange års erfaring med flyet, da han mødte det amerikanske bombefly på vej væk fra Nord-tyskland – og undlod at skyde fjenden ned. Foto: Bundesarchiv

En bog om den utrolige, men sande historie om luftkampe på liv og død og ridderlighed i luftrummet over Nordtyskland i midten af Anden Verdenskrig.

Af **Henrik Denman**

i krigshelvede

Adam Makos beskriver Stiglers deltagelse i ørkenkrigen i Nordafrika og siden hans aktioner fra en tysk base på Sicilien. Det er særligt erfaringerne i Nordafrika, der formede den etisks holdning, som lå bag den ridderlige handling over for en fjende over Nordtyskland.

Her kæmpede han sammen med erfarne jagerpiloter, der havde disse militære værdier: "Vi vinder luftsejre, vi dræber ikke. Vi skyder på en maskine, ikke på en mand." Og: "Som soldater må vi dræbe eller blive dræbt, men hvis først man kommer til at nyde drabet, er man fortabt. Jeg havde det elendigt efter min første luftsejr."

Venner efter krigen

Charlie Brown blev som helt ung uddannet til pilot i bombeflyet B-17 og blev efterfølgende udstationeret i Østengland. Den sidste del af bogen fortæller om de to piloters liv i slutningen af krigen og civile liv efter krigen. Stigler blev tilbudt et arbejde i Canada med at udvikle et nyt jagerfly, og Charlie Brown bosatte sig i Florida.

Ved tilfældige omstændigheder fik de to piloter kontakt med hinanden i 1990. De mødtes og forblev venner for livet, indtil de begge døde i 2008.

Adam Makos har valgt at skrive bogen i romanform. Han kunne have valgt at skrive en dokumentarisk beretning i journalistisk form. Det ville også have givet ham

Det amerikanske bombefly B-17 blev indsat i efteråret 1943 og var således et nyt fly, da Charlie Brown lettede fra Østengland med kurs mod Bremen og det efterfølgende forunderlige møde med den tyske jagerpilot Frantz Stigler.
Foto: Lone Star Flight Museum.

vidt spillerum i fortællingen. Det er tydeligt, at han med romanformen har ønsket at gøre brug af direkte tale i dialogerne og tanker hos hovedpersonerne, selv om de næppe har kunnet huske så mange detaljer mange årtier senere. Forfatteren henviser imidlertid til sine kilder i noterne, når han bruger dialoger, og sammen med det grundige researcharbejde, der især bygger på autentiske beretninger fra hovedpersonerne og andre veteraner fra Anden Verdenskrig, gør det bogen meget troværdig.

"Et højere kald" indeholder kort over flyruter og fotos, som dog generelt er meget små, kopier af en brevveksling fra 1980 mellem de to hovedpersoner, en omfattende litteraturliste og en fortegnelse over museer i USA og Europa, hvor man kan se fly fra Anden Verdenskrig. ■

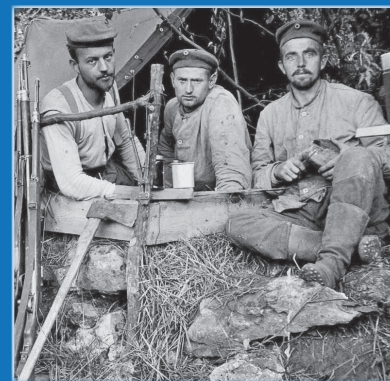
Adam Makos:
Et højere kald.
Forlaget Turbine.
424 sider. 249,95 kr.

Chakoten

INDHOLD

- 02** Ny bog: Et højere kald.
- 04** *Hans Chr. Wolter:* Selskabet gennem 75 år 1944-2019.
- 07** Mindeord om Per Finsted 1955-2019.
- 08** Ny bog: Svenskekrigene 1657-60. Danmark på kanten af udslettelse.
- 10** *Ivan M.C.S. Elsmark:* Fransk militærmusik under kongedømmet. 2. del
- 17** *Uffe Henriksen:* Oprindelsen til den første grav for en ukendt soldat.
- 18** Ny bog: Fra verdenskrig til borgerkrig. Østfronten 1914-1924.
- 20** *Jens Kristian Boll:* Nederlagets pris.
- 21** 75-året for berømt angreb i Normandiet.
- 22** *Simon Bering Papousek:* Nye bøger om militærhistorie.
- 24** *Jens Kristian Boll:* Genforeningen i internationalt perspektiv.
- 25** Generalforsamling 2019.
- 26** Mødekalender 2019 med 75 års jubilæumsfest.
- 28** Selskabets 75-års jubilæumsudstilling.

Forsiden: Et stort antal sønderjyske mænd gjorde tysk krigstjeneste i Første Verdenskrig.
Foto Lindhardt & Ringhof.
Verdenskrig. Læs mere side 18.

Selskabet gennem 75 år 1944-2019

Siden Chakoten - Dansk Militærhistorisk Selskab blev stiftet i 1944, er selskabet vokset til at rumme alle dele af militærhistorien.

Af Hans Chr. Wolter

75 år er en høj alder – også for en forening! Rigtig meget har udfoldet sig siden grundlæggelsen i 1944 fra det beskedne regi dannet af fire medlemmer.

Med det første nummer i 1946 af tidsskriftet Chakoten. Medlemsblad for Foreningen af Tinfigursamlere og Uniformshistorikere i Danmark annoncerede Selskabets første formand, Preben Kannik, formålet til at være samling af alle, der sagligt og alvorligt interesserer sig for uniformer eller samler på tinfigurer i så korrekt udførelse, som det er muligt.

Siden da har Selskabet fastholdt sit udgangspunkt, men er også vokset sig til at rumme en vifte af reelt alle dele af militærhistorien. Til er således kommet blandt andet større vægt på litteraturen og arkivstudierne om hele den militære kultur i krig og fred, krigsspillet, levende historiefremstilling, ikonografi og samling af allehånde typer militaria.

Oprindeligt skulle man anbefales og godkendes for overhovedet at blive medlem,

men det overlevede ikke 1960'erne. Alle så frem til at deltage i medlemsmøderne, som hvilede på en prægtig stemning, hvilket fortsat er ambitionen.

Iforbindelse med Selskabets 50 årsjubel i 1994 fik vi som protektor H.K.H. Prins Joachim. Selskabet opnåede dermed en væsentlig anerkendelse, som blandt andet har muliggjort tildeling af fondsstøtte til vægtige særudgivelser i flot udstyr om temaer inden for dansk militærhistorie. Vores protektor besidder en omfattende militærhistorisk viden, og vi føler os særdeles beæret over, at H.K.H. Prins Joachim har ønsket at give et foredrag i vores selskab.

Venskabsforeninger

Ikke nok med, at Selskabet har udenlandske medlemmer; vi har også gennem en årrække udvekslet otte tidsskrifter med inden- og udenlandske venskabsforeninger, som deler vore interesser. Det har betydning for vores egen redaktion at holde sig orienteret og for vore medlemmer, der ønsker dialog med inspirerende udenlandske ligesindede – f.eks.

Selskabet holdt gennem ti år i Kastellet de meget dynamiske udstillinger Miniatremilitær, hvor der blev lejlighed til dialog med de besøgende gæster. Tøjhusmuseet havde udstyret den yngste generation med gengivelser af infanteriets 1762 uniform. Meningen var god nok, omend præcisionen ikke blev optimal.

ved besøg hos British Military Soldier Society i London.

Præsidenter

Præsidenter er blevet valgt på generalforsamlinger og tegner Selskabet:

Preben Kannik, 1944-1958.

Konservator ved Tøjhusmuseet. Især kendt for sin udgivelse af Alverdens Uniformer i 1967.

Sven Erwin Gallaus, 1958-1966.

Tidsskriftets første redaktør. Mange artikler og foredrag samt omfattende bemaling af flade tinfigurer.

Helge Scheunchen, 1966-1967.

Medforfatter til Den danske hær i Napoleonstiden 1801-1814. Håndbog om uniformer, faner, udrustning og krigshistorie i 1992.

Thomas Claudius, 1967-1987.

Foredrag og artikler om især 1. Verdenskrig.

Rolf Anholm, 1987-1993.

Stor formåen i modellering af rundmassive figurer til afbildning af danmarkshistoriske temaer.

Peter Gjortler, 1993-1995.

Solid organisatorisk indsats i en brydningstid.

Hans Chr. Wolter, 1995-

Æresmedlemmer

For særlige indsatser for Selskabet har bestyrelsen givet æresmedlemsskaber:

General Paul Paulowitsch Goudime-Levkowitsch i 1944: Samler og kender af russiske uniformer.

N.H. Nielsen i 1969: Hjælpsomhed med Selskabets første udstillinger.

John Buntzen i 1987: Organisatorisk styring og gennemførelse af store udstillinger.

Chr. Würbler Hansen i 1994: Minutøs og kunstnerisk publikation af især uniformsplancher, der også fremstår som en videreførelse af Preben Kanniks indsats men i en kunstnerisk og teknisk langt finere udformning.

Ivan M.C.S. Elsmark i 2004: Medlem siden 1953. Utrættelig videnskabelig artikelproduktion inden for de væbnede styrker hovedsagelig under Frankrigs 1. Kejserdømme.

Ove Clausen. Medlem nr. 1 i 1944: Specialist i Napoleonstiden. Som én af de førende initiativtagere til Selskabet blev han foreslået som æresmedlem, men svarede, at han hellere ville være aktiv!

Mødeaktiviteterne

Medlemsmøderne har en helt central betydning for sammenhængskraften i Selskabet. Under møderne er der holdt foredrag af betydeligt fagligt indhold; og her er der lagt hus til en klubstemning, som har skabt per-

Chakoten

Selskabets annaler rækker langt tilbage! Tegning af Christian Würgler Hansen.

sonlige relationer til gavn for fælles trivsel med militærhistorien.

I de mange år fra 1946 til 1967, mens Selskabet voksede sig til et større medlemstal, skabte Tøjhusmuseets bibliotek en eftertragtet og hyggelig ramme. Af den grund donerede flere medlemmer da også egne og indsamlede publicerede bidrag til biblioteket, og dets samling af trykte værker blev flittigt benyttet – for her holdt Selskabet jo til.

Da lokalene blev for trange, kunne der i 1968 flyttes ovenpå til Tøjhusmuseets foredragssal, som var langt mere velegnet, når anvisningssalg, figurhåndtering og julemøde krævede borde, stole og plads.

I en kort periode fra 1995 til 1998 kunne vi også byde på møder på Ryes Kaserne i Fredericia som supplement til møderne i København.

Møderne i foredragssalen i Frederiksholms Kanal fortsatte indtil 1999, da Tøjhusmuseet af administrative grunde tilbagetrak tilladelsen til vores brug af salen. Så efter 55 år forlod vi Tøjhusmuseet, der i 2018 blev reduceret til et krigsmuseum, ligesom adgangen til biblioteket ophørte.

Herefter fulgte 13 gode år i Kastellets stemningsfulde Nordre Magasins mødefaciliteter, hvor vi oveni købet i Gl. Hovedvagt umiddelbart inden for Kongeporten fik tildelt et permanent lokale til arkiv og bestyrelsesmøder. Også her blev vi imidlertid i 2012 indhentet af administrative omstillinger og udfordringer med lokalelån til møderne. Fra den 1. februar 2012 har vi med rigtig stort udbytte anvendt mødelokalerne på Rødovregård, der i ét og alt er

som bygget til vores formål. Her er gode adgangsveje til de store og velmøblerede lokaler med fine IT-faciliteter, optimale køkkenforhold og et særdeles hjælpsomt personale. På den baggrund udfolder møderne sig i den kombination af foredrag, klubfaciliteter, anvisningssalg og andre centrale medlemsaktiviteter, som vi gerne vil have det.

Krigsspil

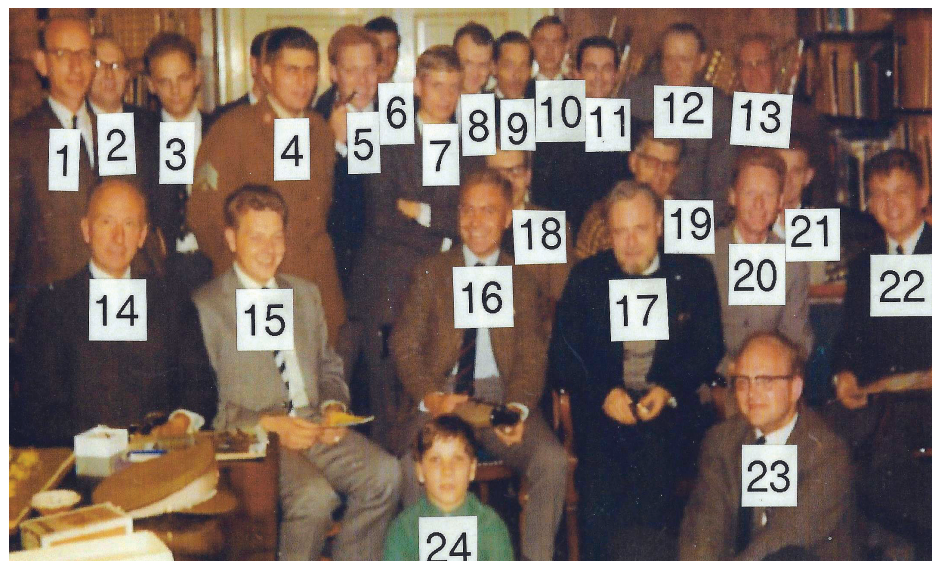
Fra Selskabets start har der været en naturlig sammenhæng mellem militærhistorie, bevæbning, uniformering og krigsspillet, der har sin oprindelse i den

officersmæssige uddannelse. I Selskabets tidlige år udfoldede det sig som en betydningsfuld aktivitet på grundlag af de dengang populære 20mm flade figurer. Regelsættene var oprindelig enkle men tog til i detaljeringsgrad, ligesom selve spillene optog flere dage. Figursortimentet inden for især 30mm rundmassive figurer er vokset i omfang, og mulighederne for at arbejde med og anvende figurer, der repræsenterer Danmarks krige, har nået et højt kvalitetsniveau.

Tidsskrift

Tidsskriftet Chakoten har siden starten i 1946 en meget central betydning for Selskabet – som et medium, der fire gange årligt bringer både substantielle artikler af blivende værdi og praktisk betonedede foreningsoplysninger. For at tilgængeliggøre den opsamlede viden er der udarbejdet meget nyttige emneregistre og artikelfortegnelser.

Claus Mogensen har forfattet en artikel om tidsskriftets retning og indhold gen-

Selskabets sidste møde i Tøjhusmuseets Bibliotek blev holdt i 1967, hvorefter der blev flyttet til den større foredragssal. Deltagere på billedet er: Benny Enddal (1), Helge Scheunchen (2), Dan Hasselager (3), Niels Blangsted Jensen (4), Peter Hansen (5), Steen Jakobsen (6), Ole Frantzen (7), Jens Jørgen Juul (8), Erik Cornelius (9), Peter Egede (19), Glenn P. Thompson (11), S.E. Gallaus (12), Einar Hansen (13), Tommy Claudius (14), Rolf Anholm (15), Kaj Borghøj (16), Svend Højberg Nielsen (17), Birger Nielson (18), ? (19), Erik Nørholm (20), Bjarne Hansen (21), John Winther Hansen (22), Olaf Hasselager (23), ? (24).

nem de mange år, der bringes i december-udgaven.

Hjemmeside

Selskabets hjemmeside har gennem en intensiveret indsats opnået en profil, der læner sig op ad tidsskriftets formål. Hjemmesiden kan imidlertid også anvende sin adgang til at formidle straks-information. Sektionen om militærhistorien er efterhånden blevet til en vidensbank med talrige dybe artikler forfattet af Selskabets medlemmer, og der er bragt gode indgange til historieformidling, figurer og modeller samt krigsspil. De mange links viser, hvor stort vores felt er blevet.

Større udstillinger

En ikke ubetydelig tilgang af medlemmer har over årene fundet sin årsag i de store udstillinger af figuropstillinger og tilhørende materiale:

Dioramaer og figurer i Tivoli i 1957.

Udstilling af Tinsoldater og Modelfigurer på Tøjhusmuseet i 1963.

Glimt fra Nordens historie på Tøjhusmuseet og på Armémuseet i Stockholm i 1983-1984.

50 års jubilæumsudstilling på Tøjhusmuseet i 1994.

Krig og Kærlighed på Anneberg i 1997.

Glimt fra krigen på Sjælland 1807 på Frederiksberg Slot og i Danske Bank, Hovedsædet i 2007.

Den Danske Hær i 1813. Auxiliærkorpsset og alliancen med Frankrig på Rødovre Bibliotek i 2013.

John Winther Hansen (1943-2015) var én af de helt store støtter for gennemførelse af store og små udstillinger. Vi lærte at værdsætte hans smittende engagement og hans gavmildhed med at videregive sin omfattende indsigt. Det er egenskab, som altid i vores kreds befordrer sammenhængskraften.

Selv er jeg blandt dem, der fandt udstillingernes flerdimensionelle tilgang til historien appellerende. Formentlig vakttes interessen for Selskabet, fordi mødet med den endimensionale historieskriv-

I forbindelse med Selskabets udstilling om krigen på Sjælland i 1807 på Frederiksberg Slot i 2007 blev der inspiceret britiske tropper fra blandt andet 79th Regiment of Foot (Cameron Highlanders), 2nd Battalion (t.v.).

ning i gymnasiet og senere på universitetet efterlod et savn efter større forståelse i kød og blod. Indsigten voksede så frem gennem medlemsaktiviteterne og ledte til udgivelser, arbejde med modelopstillinger, bemalinger samt interesse i genskabelse af historiske perioder eller episoder og lidt krigsspil.

Figurfremstilling og -salg

Selskabet har til brug for medlemmerne formidlet fremstilling af en række figurtyper:

Holger Eriksson har fremstillet et antal danske rundmassive figurer af Livgarden til Fods og Gardehusarregimentet.

Professor G.W. Rössner har fremstillet et større antal flade figurer 30mm af danske musketerer ca. 1700, fransk infanteri 1795-1805 og dansk kavaleri, infanteri og artilleri under Napoleonskrigene.

M.B.C. Mignot har fremstillet en 54mm figur af en dansk underofficer af et linieinfanteriregiments jægerkompagni fra 1813.

Peipp Miniaturen, Dresden har fremstillet 54mm figurer af dansk linieinfanteri 1848: Sekondløjtnant, underofficer med riffel og menig med musket.

Miniaturemilitær

I de ti år fra 2002 til 2011 afholdt vi til Kastellet's fødselsdag i Søndre Magasin Miniaturemilitær med udstilling, arbejdende værksteder og megen berigende dialog med de op til 1.000 besøgende gæster.

Sikringsstyrken

Sikringsstyrken på Vestvolden og 1914-gruppen på Gladsaxefortet er som én interessegruppe i Selskabet oprettet for gennem arrangementer og offentlig medvirken at visualisere perioden 1914-1918 for derigennem at give et livagtigt billede af Sikringsstyrkens indsættelse ved Københavns Befæstning – ved forterne på Nordfronten og på Vestvolden. På den vis arbejdes der med indsættelsen

af hæren i og omkring forsvaret af København samt med indkaldelsen af den såkaldte Sikringsstyrke.

Under hele krigsperioden 1914 til 1918, var i alt godt 75.000 mand indkaldt for at opretholde og sikre Danmarks neutralitet, og hovedparten af disse var udstationeret på Vestvolden, ved forterne omkring København, samt i Tune-stillingen der var anlagt mellem Roskilde og Køge.

Den Kongelige Livgarde har stillet uniformer til rådighed, der er blevet tilpasset uniformskravene i 1914.

Siden Selskabets oprettelse har der udviklet sig en bredere interesse for historieformidling. Således er medlemmer på dette felt engageret også i levendegørelse af f.eks. Den Amerikanske Borgerkrig, den britiske side under 1. Verdenskrig og Den Danske Brigade.

Plancher

Uniformsplancher er blandt flere medlemmer af central interesse. Ud over publikation af afbildninger i trykte værker tegnede Preben Kannik mellem 1945 og 1947 et antal sort-hvide plancher med tilhørende farveangivelser, men tiden var ikke moden til videreførelse af initiativet. To af vore egne medlemmer har derefter altid skilt sig ud for deres egen produktion af meget høj værdi. Svend Højberg Nielsen fremstillede med udgangspunkt i sin viden om danske husarer et betydeligt antal farveplancher dækkende 13 nationer. Chr. Würgler Hansen har bag sig som mester en righoldig samling, der har prydet såvel tidsskrift som særnumre, ligesom de har fundet vej til vore udstillinger, og mange er indgået i publikationer.

Fremtiden

Tager vi et kig på årene fremover, er det værd at notere sig, at i det første nummer af tidsskriftet i 1946 udtrykte formanden sit håb om, at foreningen fra sin beskedne begyndelse må vokse sig stor og stærk og hjælpe sit til, at så mange

historiske minder, der ellers ville ligge upågtede hen, måtte blive fremdraget og bevaret for eftertiden.

Det er vel der, hvor vi med vores høje alder er nået hen. Alene form og indhold af vores tidsskrift og retningen på vores hjemmeside afspejler vor faglige formåen, som også fra ekstern side kommer til udtryk gennem værdsættelse af vore mange besvarelser af henvendelser om militærhistorie. Igennem Selskabets historie synes medlemmernes brug af kildekritik inden for militærhistorien at være blevet funderet til en dybere forståelse af, at ét er afbildninger af fortiden, noget helt andet kan være hvordan den virkelig tog sig ud.

Selskabets bekymringer bør ligge på et mindre sted. Når vi har vanskeligt ved at sikre rigelig tilgang af yngre generationer, er det snarere et gennemgående og aktuelt fænomen for kulturhistoriske selskaber, end det er et særkende for os. Kønslige vægten med kun tre kvindelige medlemmer kan være iøjnefaldende, men det rådes der heldigvis bod på under vores julemøder og andre aktiviteter, hvor familierne samles.

Selskabet bør være et sted, hvor medlemmerne hygger sig med at møde hinanden og dele viden, læring og erfaringer inden for hele viften af militærhistoriske temaer med den virkning, at hver enkelt og Selskabet kan nyde fremgang og forbedring gennem både tradition og fornyelse.

Tillykke!

Fra Selskabets markering af krigen på Sjælland i 1807 - også i Søndermarken i 2007 - turde det være tydeligt, at briterne er bedre til at vise den kvindelige side af livet, end Selskabet er det.

Mindeord Per Finsted 1955-2019

Selskabet har mistet Per Finsted efter længere tids sygdom. Familien Finsted udgjorde gennem adskillige årtier en fast bestanddel i vores virke. Pers far, Egon Christian Finsted (1926-2012), var et meget aktivt medlem – hyppigt fulgtes far og søn til medlemsmøderne, og begge berigede de os generøst med deres omfattende militærhistoriske viden – gerne videregivet gennem en karakteristisk brug af smittende humor.

Per forfinede sine evner som en dygtig formidler, især gennem Selskabets hjemmeside; så ikke blot vore medlemmer, men også danske og udenlandske historieinteresserede fik stor gavn af, hvad vi alle den dag i dag har til rådighed – og det inden for nogle ganske få tastetryks afstand.

Vi savner Per, men gennem hans substantielle og velillustrerede artikler af betydelig og blivende værdi kan vi genopleve resultaterne af hans seriøse forskning og dybe engagement. Det kan ses i for eksempel ét af hans talrige mesterværker, artiklen Den indiske hær om bjergbatterier, 1890-1940, der ligger tilgængelig under Militærhistorie/Militære enheder/Artilleri.

Hjemmesidens læsere fik og har fortsat også megen nytte af Pers store fokus på tinfigurer, der afbilder det britiske imperium, og han har således også på hjemmesiden efterladt sig solid viden inden for tilgangen Figurer og dioramaer/Tinfigurens historie/Britains Tinfigurer. Også Sir Winston Churchill samlede på produktionerne fra netop dette fabrikat, som vi kan se det på hans fødested, Blenheim Palace – så Per mestrede også på den vis den historiske perspektivering.

Per var gennem alle årene en aktiv krigsspiller, i starten med interesse for Den amerikanske Borgerkrig, for det var det, de unge medlemmer spillede. Men fra Planspillet blev introduceret ved Chakotens weekendkrigsspil i begyndelsen af 70'erne blev det Anden Verdenskrig, han gik op i og malede figurer til (20mm figurer, primært Airfix). Han skabte store hære fra Storbritannien (Guards Armoured Division og 43rd Wessex Division) foruden generiske enheder fra Tyskland, Rusland og Ungarn. Per malede meget nøjagtigt og detaljeret. Det er få forundt at kunne male Guards Armoured Divisions mærke på ærmet af en 20 mm figur.

Og det var ikke kun kampenhederne, som Per fremstillede. Hans enheder var rigeligt forsynet med trænenheder og andre støtteenheder, herunder støtte fra korps og armé. Det er sjældent. Desværre nåede Per ikke at opleve, at hans figurer og tunge kanoner blev afbildet i jubilæumsnummeret af Wargames, Soldiers & Strategy (nr. 100). Det kom til Danmark få dage efter Pers bortgang.

Og Per dokumenterede, hvad han fandt ud af. Det være sig malebeskrivelse for russiske enheder, som er bedre end mange uniformsøger, til kuriøse artikler om brug af hunde i den Røde Hær (<http://www.chakoten.dk/wp-content/uploads/Brugen-af-hunde-i-Den-røde-Hær.pdf>) eller ungarske soldaters ophold i Geels Skov.

Det hører med til Pers væsen, at han overlod sin store samling af krigsspilsfigurer til de øvrige krigsspillere for nogle år siden, da han desværre blev ramt af alvorlig sygdom.

Per elskede London, og i mange år var han en fast deltager på verdens største krigsspilsmesse Salute, ligesom han deltog i legetøjsmesser for at opkøbe 54 mm figurer.

Vi savner Per Finsteds inspirerende kreativitet!

Hans Chr. Wolter og Ole Thureholm

I krig med den svenske supermagt

Den danske historiker Lars Christensen har begået en 624 siders bog om tre års Danmarkshistorie. *Svenskekrigene 1657-60. Danmark på kanten af udslettelse* handler om et tidspunkt i Danmarks historie, hvor riget vitterligt var truet på sin eksistens. Som følge af en umiddelbar dumdristig beslutning fra Kong Frederik 3. og en ligeså dumdristig fra den svenske Carl 10. Gustav, oversvømmedes Jylland, Fyn, næsten hele Sjælland og øerne af svenske tropper. En af de største bedrifter i militærhistorien – toget over bæltet – udspillede sig i 1657, og en regulær lynkrig føg gennem riget. Nærmest snublende kom danske udsendinge de svenske troppers fremmarch i møde med en våbenhvile, simpelthen fordi København var truet og dermed hele riget.

Svenskekrigen 1657-60 er nok ikke helt nyt stof for *Chakotens* læsere, men det er trods alt nyt, at der udgives noget om krigen herhjemme. Ikke siden 2009, hvor Kjeld Hillingsø udgav sin bog *Broderstrid* (Gyldendal 2009), har der været en samlet bog om krigen.

Det gør Lars Christensen op med.

Svenskekrigen 1657-60. Danmark på kanten af udslettelse er først og fremmest ikke en militærhistorisk bog i den forstand, at den ikke kun omhandler krigens forløb på slagmarkerne, soldaternes udrustning og vilkår eller strategiske og taktiske forudsætninger. Det kommer forfatteren dog ind på, men det er snarere en bog om et stykke Danmarkshistorie, som måske er overset og glemt af mange. Eller associeres med Gønehøvdingen i sine efterhånden mange muntre afskygninger. Sammenlignet med krigen 1864, som Tom Buk Swienty med sine to bøger *Slagtebænk Dybbøl* og *Dommedag Als* introducerede på ny, herunder associeret med en (u)populær TV-serie, gør Lars Christensen sit for at få fortalt en utrolig spændende del af Danmarks historie. Forskellen er, at 1864 endte tragisk og sørgeligt for landet, mens Svenskekrigene må betragtes som en sejr. Gad vide, hvorfor der ikke er udgivet noget lignende om Treårskrigen, som vi jo også vandt. Den varede ligeså lang tid som Svenskekrigene, som begge var 2 ½ år kortere end 1864.

Fredsforhandlinger

Christensen tager læseren med tilbage til en tid umiddelbart efter Tredivearskrigens udmagrede og nyordnede Europa. Svenskerne stod som en af de store sejrherre og som en supermagt i Europa. Med sine tropper koncentreret i Pommern så den danske Kong Frederik 3. sit snit til at genvinde det tabte land fra Brömsebrofreden, og han erklærede svenskerne krig. I stedet for rådvildhed og panik lod det til, at den svenske Kong Carl 10. Gustav tog det køligt og rykkede sine tropper nordvestpå og op mod Jylland. Frederiksodde (Fredericia) blev, som et af svenskerne første mål, lagt under belejring, stormet og tabt. Derefter gik det forholdsvis hurtigt. Via Hejls drog svenskerne over det tilfrosne Lillebælt, henover Sydfyn ned mod Langeland og Falster, og krydsede det tilfrosne bælt dér. Dermed var vejen nordpå mod København relativt åben. Undervejs hærgede og plyndrede svenskerne i stor stil. Ingen og intet blev skånet.

Danske forhandlere red de fremadstormende svenskere i møde ved Taastrup. Herefter optoges fredsforhandlinger, og i

En ny bog om svenskekrigene i de afgørende år 1657-60 beskriver et stykke Danmarks-historie, som er oversat af mange.

Af Simon Papousek

Ifølge historikeren Lars Christensen var Svenskekrigene fra 1657 til 1660 en regulær dansk eksistenskamp. Foto: Leif Tuxen/Kristeligt Dagblads Forlag.

1658 indgik de stridende parter Roskildefreden. Her blev Danmark voldsomt amputeret, men sikrede dog størstedelen af Sjælland. Den svenske konge var midlertidigt ikke tilfreds, og kort efter freden brød han fredsftalen og angreb Danmark. Nu skulle den endelige upercut rettes mod Danmark og dermed sættes ud af spillet for bestandigt. Danmark skulle udslættes.

København skulle blive Danmarks sidste bastion, hvor indbyggerne, studenterne og kongen selv kom til at indgå i totalforsvaret af byen. Fra toppen af Valby Bakke kunne de svenske øverstkommanderende natten mellem den 10. og 11. februar indlede stormen på København, som havde været under belejring siden august 1658. Takket være en lang række fejl fra svenskernes side, dansk mod og modstandsvilje, blev stormen afværget. Selvom svenskerne ikke ophævede belejringen af København, blev de i deres fæstningsby ved Brønshøj og krigen udspillede sig i højere grad uden for København. Blandt andet kom det til flere søslag i Østersøen, og det

store slag ved Nyborg, ligesom kampe omkring den norsk-svenske grænse også indgår i krigen, som ellers i mange tilfælde betragtes som et københavnsk anliggende.

Detaljer og dramatik

Krigen sluttede i 1660, da den svenske konge var død, og hollænderne og englænderne pressede på for en freds slutning. Godt nok satte danskerne ikke det afgørende slag ind mod svenskerne, men landet formåede at holde stand og overlevede, splittet og forarmet til trods.

Det er hovedtrækkene ved den velkendte fortælling om Svenskekrigene, men Lars Christensen formår med sin bog at udfolde krigen i betragtelig grad. Med stor fornemmelse for detaljer og dramatik kommer han ret tæt på krigen fortalt gennem præster og gårdejere. Den direkte indflydelse på befolkningen får han også med, voldtægter, plyndringer og mere eller mindre tilfældige hændelser af selvtægt bliver karakteristisk for den usikre og ustabile tilværelse.

Svenskekrigene 1657-60 er først og fremmest en bog om tre års Danmarks-

historie med mange politiske, økonomiske, kulturelle og sociale aspekter. Og det er gjort med stor sikkerhed og i fin stil. Hvis læseren forventer 600 siders detaljeret militærhistorisk gennemgang af krigen, bliver man skuffet. Krigen er i højere grad rammen, hvori en af Danmarks største største skæbnestunder udspiller sig.

Desværre er udvalget af illustrationer ret begrænset. Der er tale om 16 sider med i alt 22 illustrationer foruden 4 kort i indledningen. Det er ikke imponerende, og ærgerligt at forlaget ikke har gjort mere ud af den del af udgivelsen. Kort undervejs i beskrivelserne af de forskellige regioner, bykort og eventuelt soldaternes tidstypiske udseende såsom uniformering og bevæbning ville have bidraget væsentligt til bogen.

Alle med interesse for denne periode skal give sig selv oplevelsen af at læse bogen. Og hvis man drister sig til at købe bogen, skal det anbefales, at der suppleres med Dick Harrison's *Tredje-vårskrig* (Peoples Press, 2018). Så er man godt dækket ind. ■

Lars Christensen:
Svenskekrigene 1657-60.
Danmark på kanten af udslættelse.
Udgivet af Kristeligt Dagblads Forlag 2018.
624 sider.
Illustreret. 299,95 kr.

Fransk militærmusik under kongedømmet

Af Ivan Elsmark

Artiklen giver en oversigt over musikens indpas i den franske hær ved infanteriet fra kongedømmet til republikken 1422-1792. 2. del.

Uniformering

Selv om kongen siden 1674 havde ladet uddele en ensartet beklædning ved rekruttering, var der endnu ikke nogen egentlig uniform. Først med forordningerne af 1690 og 1691 blev det bestemt, at soldaterne skulle bære kjoler i regimenternes farver (blå, rød eller grå). Officerer blev uniformspligtige i 1698, og endelig generaler i 1744. Det var imidlertid med reglementerne af 1729 og 1736, at der kom en egentlig plan i uniformeringen for den franske hær.

Med reglementet af 25. april 1767 forordnedes regimenternes kendingsfarver. Samtidigt reglementeredes, at spillemænd skulle bære liberi (livré) og at deres uniform skulle have samme udseende som regimentets, d.v.s. samme farve for krave, rabat, ærmeopslag og knapper. Liberiet skulle udskille sig fra den almindelige uniform ved galoner påsyet ærmerne, rabatkantningen og lommer i kongens, eventuelt i regimentsindehaverens eller provinsens heraldiske farver. Trods gentagne påmindelser³⁴ tilføjede regimenterne gerne guld eller sølv galoner for at gøre uniformen så prægtig som muligt.

Ludvig XV, 1715-74

Syvårskrigen (1736-63) bragte hæren store tab og ruinerede mange kaptajner, så at de ikke længere kunne opretholde deres hvervede kompagnier³⁵, som de havde kontrakteret med kongemagten. For at yde bod derpå og bevare hærstyrken, lod Ludvig XV ved en resolution af 10. december 1762 dem overgå til staten som del af den kongelige hær. Hermed ophørte disse lejekompanier at have en selvstændig rolle. Kongens kontrol styrkedes over organisation, bevæbning og uniformering, men samtidig måtte statskassen bære byrden af en stående hær.

På den tid havde hver bataljon 5 tambourer og én piber, men der benyttedes også andre instrumenter som klarinet og obo (se fig 7 i 1. del, *Chakoten nr. 1*). Spillemændene bar som angivet liberi

som vist f.eks. fig. 6, 7 og 8, se 1. del, *Chakoten nr. 1*.³⁶ Ved forordningen af 10. maj 1728 blev det fastslået, at udover liberiet måtte der ikke under noget påskud tilføjes galoner, hverken i guld eller sølv.

Den 6. april 1718 forordnede kongen at hver infanteribataljon skulle bestå af 16 fusilier kompagnier med 40 mand, samt ét grenaderkompagni med 45 mand. Fra 1762 havde de fleste regimenter 2 tambourer ved hvert kompagni. Antallet af kompagnier blev imidlertid efter reglementerne af 19. juni 1771 og 18. juli 1772 nedbragt til 8 kompagnier fusiliere, hvoraf 4 havde én tambour og én piber eller klarinettist, medens de andre 4 kompagnier havde 2 tambourer. Dertil et kompagni grenaderer med én tambour; regimentstambourmajoren (fig. 8, se i 1. del, *Chakoten nr. 1*) var attachedet staben.³⁷

Undtaget som så ofte var garderegimenterne. Gardes-suisses havde i 1718 ikke mindre end 5 tambourer og én piber i hvert af sine 12 kompagnier, ved staben desuden en tambourmajor og en undertambourmajor. Garde Ordinaire du Corps havde i 1734 1 pauker og 6 trompetere ved hvert af sine fire kompagnier. De to kompagnier af Mousquetaires havde i samme periode 6 tambourer og 4 oboister.

Trommer og liberi

Trommerne var af træ og smukt malede. For garden og de kongelige regimenter var trommekedlen blå; for andre i regimentindehaverens eller provinsens heraldiske farver. De var almindeligvis forsynet med et våbenskjold og festlige dekorationer (se f.eks. fig. 4 og 6 i 1. del, *Chakoten nr. 1*). Ofte var de også forsynet med oberstens navn. Samtidigt blev bæremåden ændret, således at den hang lavere i bandoleret, som vi kender det idag. Fra omkring 1750 begyndte regimenterne at erstatte trætrommer med messingtrommer³⁸ (se fig. 12), Trommekedlen, der havde været ca. 59 cm i højden og 61 cm i diameter, skulle efter reglementet af 1767 være 35 x 40 cm (omend dette næppe er blevet overholdt

at dømme efter de endnu bevarede genstande), hvorved der opnåedes en lysere klang og en kraftigere resonans. Dels af affektion for de gamle malede trommer, dels fordi messing var et kostbart metal, skete ændringen kun gradvist, og man finder endnu trætrommer i brug helt op i begyndelsen af det nittende århundrede.

Det er vanskeligt at danne sig et klart billede, hvordan liberiet har set ud inden hærreformen af 1762, hvor alle lejeregimenterne overgik til staten. Som arvtagere til herolderne, skulle deres liberi være i de heraldiske farver som regimentindehaverens. For de kongelige regimenter var grundfarven blå (se fig. 6 og 7 i 1. del, *Chakoten nr. 1*), for de andre var det oberstens eller provinsens

Fig. 12. Piber, tambour og tambourmajor fra et infanteriregiment 1772. (Alfred de Marbot & Dunoyer de Noirmont)

farver (se fig. 8 i 1. del, Chakoten nr. 1). Det ville gå for vidt at gå i detaljer, men general Michel Hanotaux³⁹ har indificeret (identificeret-fundet) visse kilder, uden at det har været muligt, at kunne opstille en fuldstændig liste over livréfarverne (du veksler mellemliberi og livré, men det er vel det samme?) i brug fra det 17. og op til midten af det 18. århundrede. Ud fra samtidige tegninger og klædesrequisitioner fremgår det tydeligt, at der var en tendens til at pynte på liberiet, ikke mindst med guld- eller sølvbroderier. Derfor indskærpedes det igen i 1736 og 1746, at tambourens uniform skulle være i samme snit, farve og kvalitet som de menige soldaters, blot påsyet de reglementerede galoner, der udgjorde liberiet. Samtidigt

påmindes det obersterne, at kongen ikke ville betale for andet udstyr end det, der var autoriseret.

Signalgivning

Foruden de reglementerede musiksignaler havde hvert regiment, som tidligere nævnt, sine egne signaler, en skik som kunne virke vildledende, når tropper fra flere enheder var sammenblandede på slagmarken. I sin bog om krigskunst (*Les Réveries ou Mémoires sur l'Art de Guerre*⁴⁰), beklager marskal Maurice de Saxe (1696-1750) sig over den vilkårlige brug af trommen og anbefalede samtidig, at kadencen (60 skridt⁴¹ med nedslag på venstre fod) skulle markeres med musik spillet i to eller tre takter.

Der spillede efter fransk, tysk eller schweizisk kutyme, og først med bestemmelserne fra 1670 og 1754 skabtes en vis ensartethed. Hornblæsernes synes dengang ofte at have spillet falsk. J.-J. Rousseau, den kendte filosof og forfatter, har bemærket at "til trods for Frankrigs militære berømmelse, så var der ikke én trompetist i hæren som kunne blæse en ren tone".

For endelig at bringe system i signalgivningen befalede kongen i 1754, at alle tambourmajorer ved infanteriet skulle samles til instruktion i Paris. Her gennemgik de et to måneders kursus og indøvedes i et antal nye signaler, der fremover reglementeredes

Fransk militærmusik under kongedømmet

for infanteriet.⁴² Musikken var komponeret⁴³ af J. H. de Brombelles, officer i Gardes-françaises og undervisningen blev underlagt Jacques Bourouc, tambourmajor i samme regiment, assisteret af 6 udvalgte tambourer. Som tegn på sit store ansvar fik Bourouc den enestående ærestitel "tambour-général". Undervisningen af de 112 tambourer afsluttedes med en storstilet parade for kongen ved slottet Versailles, hvor de demonstrerede deres kunnen til dennes store tilfredshed. Derpå hjemsendtes de til deres egne regimenter for at indøve tamburkorpset i de nye signaler, der var blevet reglementerede ved kgl. reskript af 25. december 1754. Jacques Bourouc modtog som tak Saint-Louis Ordnen og blev udsendt til hæren som musikinspektør. Da han blev for affældig til dette hverv, lod kongen ham i 1776 indtræde i Invalideinstitutionen i Paris som pensionær med kaptajnsrang. Dette var en særlig nåde, som vistes denne ikke-adelige, født ved hæren og opvokset som soldaterdreng.

Den approberede musik blev trykt i et lille hefte "l'Instruction pour les tambours", som indeholdt 12 signaler for trommer, men derudover har der utvivlsomt været flere i brug. Da tambourene ikke kunne læse musik, var instruktionen skrevet onomatopoietisk (Pa, Ba, Ta, Da, ...etc.).⁴⁴ Der var også noder for andre instrumenter som pibe og obo. Denne musik holdt sig længe, da reglementet forblev i kraft gennem resten af kongedømmet, republikken og kejserdømmet.

Det skal bemærkes at der også blev skrevet musik for piber, trykt i "Ordonnance pour le fifre", som tillige kunne spilles af obo. Imidlertid blev antallet af piber og oboer efterhånden nedskåret, i hvert fald officielt. Mange regimenter vedblev dog at have disse, som betales af officerskorpset og derfor ikke blev anført på styrkelisten.⁴⁵

Egentligt reglementerede musikkorps fandtes endnu ikke ved hæren, men det var blevet almindeligt, at regimentschefer engagerede musikkyndige mænd for egen regning, hvis disse da ikke uformelt kunne sættes (skjules) under regimentsrullen som tjenestegørende soldater. Først i 1762 billigede kongen, at hertugen af Biron engagerede en "bande" på 16 professionelle musikere ved Gardes-françaises⁴⁶ bekostet af staten.⁴⁷ Derfra er betegnelsen "bande militaire" indgået i det franske sprogbrug som betegnelse for et militærorkester. Deres instrumenter var 4 oboer, 4 clarinetter, 4 valdhorn, 4 fagotter, senere tilføjedes 2

Fig 11. Dragontambour fra regimentet Dauphin 1772.

horn og 2 bækner. Det var med ordonans af 19. april 1766, at musikkorpset først blev reglementeret og fra omkring 1776 blev de almindelige ved alle infanteriregimenter.

I slutningen af Ludvig XV's regeringstid var statskassen i pungenød; hæren var for kostbar og måtte nedskæres. Efter forordningerne af 19. juni 1771 og 18. juli 1772 skulle hvert regiment (garden undtaget) fremtidigt kun have to bataljoner, dog som en overgangsfor-

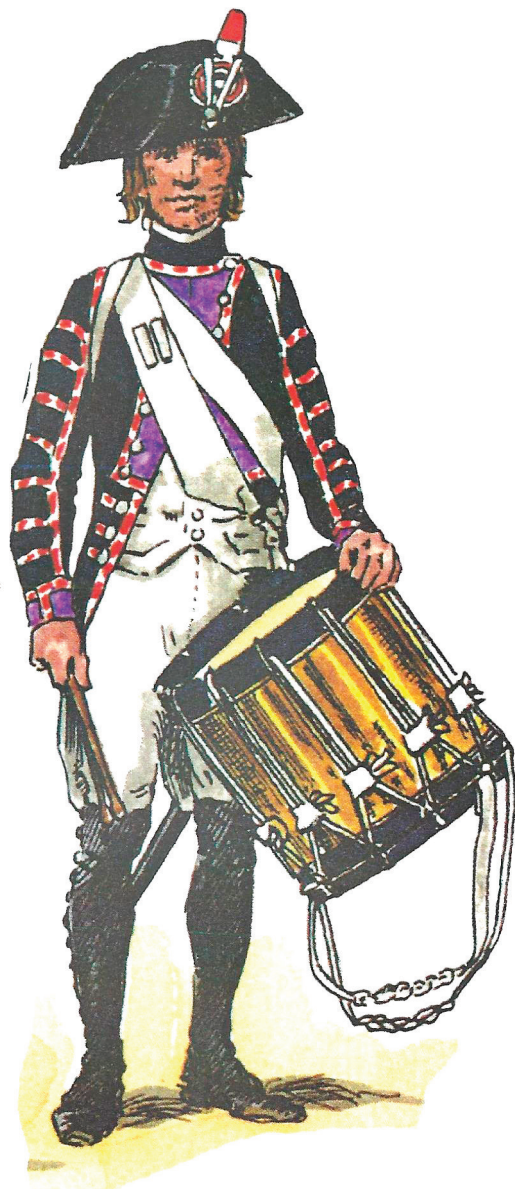
anstaltning beholdt 19 regimenter deres fire bataljoner, yderligere ét med 3, og 15 med kun én bataljon. Hver bataljon var sammensat af ét grenaderkompagni med én tambour og 4 fusilierkompagnier med to tambourer (eventuelt piber eller klarinet) og 4 kompagnier med to tambourer.⁴⁸

Spillemænd og musikere

Medens musikanternes status ved hæren har varieret gennem tiden, så begyndte man fra det 18. århundrede at dele

dem i to kategorier. Den ene bestod af tjenestegørende soldater, her omtalt som "spillemand", der deltog i vagt, eksercits og kamphandlinger m.v., men samtidig skulle betjente takt- eller signalinstrumenter. Som sådanne fik de en højere sold og var almindeligt agtede for deres funktion og ofte for deres mod og udholdenhed.

Den anden kategori var de professionelle musikere, musikkyndige mænd som i Frankrig betegnedes som "gagistes" eller "musicien-gagistes"⁴⁹ (her omtalt som "musikere"), der lod sig kontraktansætte ved et regiment. De var derfor ikke at betragte som soldater,⁵⁰ deltog ikke direkte i kamphandlinger og stod udenfor hærens hierarki og den militære retsorden. Lønnen (og ofte musikinstrumenter) bekostedes (helt eller delvis) af obersten eller officerkorpset, men for regimentet var det et prestigespørgsmål at have et stort og godt musikkorps. Deres særlige status som "civile" og uafhængighed er beskrevet af musikeren Philippe Girault. Han fortæller i sine erindringer⁵¹ om sit liv som "gagist": "Jeg er uafhængig. Hvis et regiment ikke passer mig, kan jeg skifte til et andet". Han afslog oberstens tilbud på at overgå ved regimentet som officer,

thi han fandt det mere fordelagtigt at være "gagist". - "Jeg er musiker, og jeg forbliver musiker" sagde han.

Ludvig XVI, 1774-92

Under Ludvig XVI blev det nødvendigt at foretage yderligere besparende hærreformer, således i 1775, 1776, 1779 og ved det store reglement af 1786. Landet befandt sig i en finanskrisse, og hæren blev kraftigt nedskåret. Ifølge de to ordonnanser af 25. marts og 31. maj 1776 skulle alle infanteriregimenter nedbringes til 2 bataljoner, hver bestående af 4 fusiliekompagnier med to tambourer eller andre instrumenter og 4 med to tambourer. Ved regimentet tilknyttedes desuden ét grenader- og ét jægerekompagni hvert med to tambourer samt en tambourmajor under regimentsstaben.⁵²

Reglementet af 12. juli 1784 fastsatte at et infanteriregiment skulle bestå af to bataljoner med 4 kompagnier fusilierer og ét kompagni enten grenaderer eller jægere, alle med 2 tambourer (se fig. 17); posterne som oboister blev nedlagt, i det mindste officielt. Desuden var der under staben en tambourmajor samt 8 musikere. Efter infanteriets eksersitsreglement af 1. august 1791⁵³ var der 17 forskellige signaler, som tambourmajoren markerede med sin stav. Selv om der gennem tiden blev foretaget ændringer og tilføjelser af signalerne, forblev dette reglement i kraft op til 1831.

Traditionelt havde den ældste tambour ved regimentet nydt forrang og kaldtes "tambour-maître" (tambour-mester). Den 17. marts 1788 bestemtes det, at blandt de dygtigste trommeslagere skulle der udvælges en ved hvert regiment, som fik rang af korporal⁵⁴ og titlen tambour-korporal (også omtalt som "tambour-maître"). Hans opgave var at assistere tambourmajoren, undervise spillemandene og holde opsyn med regimentets tambour- og piberdrengene.⁵⁵ Når bataljonerne marcherede separat, fungerede han som tambourmajor for den 2. bataljon.

Militærorkestrene

Der er anslået at fra omkring år 1776 havde alle regimenter et musikkorps med seks musikere, der spillede klarinet, obo og fagot. Derudover kunne der ved regimenterne være overkomplette "gagister" (kontraktansatte), en extravagance som kunne føre til, at der var musikkorps, der kunne stille op til 20 mand. Med

Fig. 17. Tambour fra det 17. Liniregiment 1791. Bemærk at den trikolore kokarde var blevet indført i maj 1790, medens det kongelige liber blev afskaffet i september 1791. (Tegning af Jacques Damage efter samtidigt gouachemaleri)

forordningen af 12. juli 1784 bekræftedes militærorkestrenes officielle status i hæren.⁵⁶ Det resolveredes, at hvert infanteriregiment skulle have 8 musikere, hvoraf en var "chef de musique" (musikleder). Denne fik oprindeligt rang af korporal,⁵⁷ men tiltaltes ærbødigt "Monsieur le chef de musique". Almindeligvis spillede han selv klarinet (derfor den gamle danske betegnelse "forblæser"). De ved orkestrene mest benyttede instrumenter var klarinet, obo, fagot, fløjte, trompet, basun, lilletromme, hvirveltromme og stortromme, alt efter de ved regimentet forhåndenværende instrumenter, mandskabets kunnen og pengekaassens formåen. Der tilføjedes også andre musikinstrumenter, som serpent (slange), engelsk horn, bækken og tyrkisk klokkespil (halvmåne), thi den fuldstemmige janitscharmusk med diverse slaginstrumenter, bragt til Wien omkring 1760, fik hurtigt indflydelse i Frankrig og resten af Europa, herunder Danmark. Et musikkorps besætning kunne have følgende instrumenter: Lilletromme, hvirveltromme, stortromme, bækker, tyrkisk klokkespil (halvmåne), triangel, trombone (bussien), klarinet ("ut", enkelte i "fa"), fløjte, fagot, serpent (slange), trompet og horn. Der kunne således spilles et mere varieret og omfattende repertoire. Orkestrer marcherede almindeligvis med en front på fire eller fem mand ved større musikafdelinger), med "chef de musique" enten i spidsen eller på fløjen. Hvis de marcherede sammen med tamburkorpset var dette placeret foran, med tamburmajoren i spidsen.

I de følgende år voksede antallet af professionelle musikere ved regimenterne, således at bemanningen kunne udgøre 16 eller endog 25 mand. Musikere som "gagister" var vellønnede, noget de kunne forhandle sig til, og omkostningerne for de overkomplette blev båret af regimentets "hemmelige" kasse (caisse noire). For at gøre musikken mere "orientalsk" kom det på mode at engagere farvede mænd som janitsharer (se fig. 15).

Der må have været en tendens til at udsmykke musikernes uniformer med guld og sølvsnore og besætning af forskellig art. For at bringe orden i disse forhold, påmindede reglementet af 17. november 1784 regimentscheferne om, at "musikere attachede til regimentsstaben [regimentsmusikken] ved de franske og fremmedregimenterne skulle bære [...] den samme uniform som trommeslagerne, men uden liber. Kun opslagene skulle have en galon i fint sølv, i en bredde af 10 lignes [ca. 2,1 cm], men derudover må der ikke tilføjes nogen form for særlig udsmykning i guld eller sølv". Desuden bar musikkens chef en sølvgalon på kraven. Hvorvidt disse

Fransk militærmusik under kongedømmet

bestemmelser blev taget til efterretning, er uklart. I alle tilfælde, havde garderegimenterne deres egne traditioner.

Militærorkestrene havde fået deres faste plads ved fester og ceremonielle lejligheder. Deres militære repertoire kunne være noget begrænset, men suppleredes ofte ved at transponere tidens populære eller religiøse kompositioner. De spillede til ære for de kongelige, generaler, ambassadører og andre højtstående personer, ved fanens fremførelse, parader, defilering, religiøse eller civile højtid, ved taftet, til dans, begravelser, o.s.v. Også ved hoffet var harmonimuskikken i gunst, og på de kongelige slotte underholdt de store orkestre fra Gardes-françaises og Gardes-suisses. Disse koncerter var ikke blot en ære for musikerne, men kunne indbringe dem ekstra gratiale. Desuden gav garderegimenterne offentlige koncerter, hvor de med klingende spil fornøjede befolkningen i Versailles og på boulevarderne i Paris.

Efter oberst d'Affreys styrkeliste fra 1774^{57a} havde Gardes-suisses hele til militærorkestre. Det ene, betegnet Musique de la compagnie générale, var fast stationeret ved hoffet i Versailles. Det bestod af 16 musikere med følgende instrumenter: Horn, fagot, trompet, klarinet og fløjte. Det andet musikkorps, Corps de musique militaire, fulgte regimentet og var stationeret i Paris. De 24 musikere havde 4 horn, fagotter, 2 tromperer, 12 klarinetter og 4 fløjter.

Siden 1777 havde Gardes-françaises 6 bataljoner, hver bestående af et grenaderkompagni med 3 tambourer samt 5 fusilerkompagnier med 4 tambourer eller piber (fig. 12) og en tambourmajor (og fra 1788 én tambour-korporal). Desuden var der stationeret i Versailles et 16 mands musikkorps (fig. 14) med to janitsharer (fig. 15) og et 24 mands musikkorps ved regimentet. I 1786 havde Gardes-suisses 4 bataljoner, hver med ét grenaderkompagni med én tambour, 3 fustlierkompagnier med 6 tambourer eller piber samt en tambourmajor (fig. 16) og tambour-korporal ved staben, i alt 77 spillemænd.⁵⁸

Efter styrkelisten fra 1791 havde Gardes-suisses 4 bataljoner, i alt 2165 mand. Den 1. bataljon havde 20 musikere, den 2. bataljon 22 musikere, den 3. bataljon 19 musikere og den 4. bataljon 20 musikere; i alt 81 mand.⁵⁹

Kongedømmets fald

Social uro herskede i landet, og i 1789 udbrød revolutionen i Paris, og med den fulgte dybtgribende ændringer i det

franske samfund og hæren. Tropperne fra Gardes-françaises sluttede sig ved revolutionens udbrud til de revolutionære, og den 31. august 1789 nedlagdes regimentet. 45 musikere derfra indgik i Nationalgarden. Blandt disse var oboisten Michel Joseph Gebauer (1763-1813). Han var som 14 årig indtrådt i Gardes-suisses, og i 1790 overgik til Nationalgarden. Han vandt senere berømmelse som komponist og chef for Kejsergardens Grenaderregiments 48 mands orkester, i hvilket han havde rang som oversergent.⁶⁰

Paris Nationalgarde havde i 1790 et orkester med 70 medlemmer (artistes de la musique), som var meget populært, når det spillede offentligt for byens befolkning. Alligevel måtte korpset nedlægges i januar 1792, da penge manglede til lønningerne. Derved kom mange i nød, og for at finde beskæftigelse for disse tog kaptajn Bernard Sarette initiativet til at oprette en gratis musikskole med formålet at uddanne musikere til hæren og orkestre samt give koncerter. I 1795 omdannedes den til det endnu eksisterende statslige Conservatoire National Supérieur de Musique, som ved de store offentlige lejligheder kunne stille 115 musikere. I denne brydningstid blev der skrevet megen revolutionær og patriotisk musik, mest berømt er "La

Fig. 16. Tambourmajor fra Schweizergarden 1786. (Alfred de Marbot & Dunoyer de Noirmont)

Fig. 15. Janitsharer eller bækkenslagere fra den franske garde 1786. Til venstre i tjenesteuniform, til højre i galla. (Alfred de Marbot & Dunoyer de Noirmont)

Fig. 13.
Tambourmajor
og tambour i
galla, tambour i
tjenesteuniform.
Fransk garde 1786.
(Alfred de Marbot
& Dunoyer de
Noirmont)

Marseillaise” fra 1792, komponeret af ingeniørofficeren Rouget de Lisle. Siden 1879 har den været Frankrigs nationalhymne.

Revolutionen medførte, at mange officerer af adelstanden søgte deres afsked eller emigrerede. Da de resterende officerer mest var uformuende, kunne det være en tung pekuniær byrde for officerkorpset at betale regimentets professionelle musikere (gagister). François Pouget skriver i sine memoarer:⁶¹ ”På den tid [1791] var en kaptajns sold 3,75 Frs. pr. dag, hvoraf der desuden blev fratrukket 0,75 Frs. for musikken, som marcherede i forreste geled og ikke blev betalt af statskassen”. Med andre yderligere fradrag til kompagnikassen og uregelmæssig udbetaling af lønninger blev det vanskeligt for regimenterne at bevare deres orkestre. De afskedigede musikere måtte derefter søge ansættelse ved andre regimenter eller finde anden beskæftigelse, hvis de da ikke var villige

at indtræde i hæren som almindelige soldater. Især i 1792-93, da hæren led under vanskelige militære og politiske forhold (politisk indblanding, svigtende ledelse, mangel på erfarent mandskab, våben, uniformer, forsyninger og penge) kunne opretholdelsen af regimentsmusikken ikke være en prioritet.

Symbolet på kongemagten, den hvide kokarde, erstattedes den 27. maj 1790 med revolutionens nye nationale symbol, trikoloren (blå/rød/hvid) som vist på trommeslageren (fig. 17). Den 1. januar 1791 blev alle ”feudale” emblemer forbudt, hvilket inkluderede på trommer og trompetfaner. Videre den 4. september 1791 afskaffedes tambourernes kongelige liberi og den 20. september kongemagtens sindbilleder, der erstattedes med revolutionens symboler,⁶² fascis og jakobinerhuen. Blandt andre ændringer var reglementet af 1. januar 1791, hvorefter regimenternes gamle navne erstattedes med regimentsnumre. Infanteriet kom

til at bestå af 78 franske regimenter. Fremmedregimenterne omdannedes til franske regimenter, medens de 23 hvervede schweizerregimenter hjemsendtes den 29. juli samme år. Samtidig ændredes sammensætningen af bataljonerne, således at de fik 8 kompagnier fusilierer og ét grenaderkompagni, hvert med én tambour. Ved regimentsstaben var der fortsat tilknyttet en tambourmajor, en tambourkorporal og (i princippet) 8 musikere.

Den 20. april 1792 havde den Lovgivende Forsamling erklæret Østrig krig,⁶³ og for at styrke hæren besluttedes ved lov af 29. juli at indkalde (teoretisk) 97.000 frivillige, og 4. august 101.000 ”Volontaires nationaux”, som skulle formere 169 Nationalgarde bataljoner. Disse formationer havde intet musikkorps, men hver af bataljons 9 kompagnier havde én tambour og ved bataljonsstaben var én tambourmajor og

Fransk militærmusik under kongedømmet

én tambour-korporal.

Da samtlige garderegimenter, med undtagelse af den hvervede Gardes-suisse, var blevet opløst, tog den Lovgivende Forsamling i august 1791 beslutningen at oprette den Konstituelle Garde (Garde Constitutionnelle du Roi) på 1.200 mand. Den havde 24 kompagnier hvert med én tambour, men om der har været pibere er ikke angivet. Korpset havde en tambourmajor og der har muligvis været et musikkorps⁶⁴ bestående af musikere fra det opløste Gardes-françaises. Imidlertid fik garden kun en kort eksistens, da den blev nedlagt allerede den 30. maj 1792⁶⁵.

Gardes-suisse var nu tilbage som kongehusets eneste vagt. Den 10. august 1792 blev Tuilleri-slotet angrebet af 15.000 revolutionære. Garden kæmpede heltemodigt, men den opskræmte konge befalede den at nedlægge våbnene, hvilket medførte et blodbad, hvor 500 til 600 gardere mistede livet. Regimentet blev officielt nedlagt den 20. august. Det var kongedømmets svanesang.

Den 22. september 1792 afsattes kongen og Frankrig blev en republik. Året efter blev Ludvig XVI guillotineret. Med denne statsomvæltning gik landet ind i en ny epoke, som med konsulatets og kejserdømmets hære skulle gøre fransk militærmusik vidt bekendt overalt i Europa.

Efterskrift

Dette emne har desværre været noget forsømt af franske historikere. Selv hovedværket "Histoire de la musique militaire" af Edmond Neukomm (1889) begrænser omtalen af hele denne periode til blot 17 sider. Jeg har her benyttet en del samtidige kilder som anførte i noterne, samt uddrag fra enkelte artikler i tidsskrifterne La Sabretache, Tradition Magazine og Revue du Souvenir napoléonien.

Kilder til illustrationerne findes angivet i den ledsagende tekst. ■

Noter

34 Endnu i reglementet af 21. februar 1779 findes forbuddet mod "at lade liberiet udsmykke med galoner i guld og sølv".

35 Op til den tid var det almindeligt, at en officer (kaptajn) rekrutterede lejetropper for egen regning med henblik at stille dem til kongens rådighed mod betaling. Disse betegnede "enseigne" eller "compagni". De samlede i felten i et "corps de bataille" på omkring 1.000 mand; herfra kan ordet bataillon tilbageføres.

36 En væsentlig uniformologisk kilde er det såkaldte "Delaistre MS" i Musée de l'Armée i Paris, som Rouselot har benyttet til sine tegninger. Se hans artikel med illustrationer af ti tambourer og tambourmajorer i "Le Passepoil" (Paris) 1950, No. 30. Se også reglementerne af 20. april 1736 og 25. april 1767 og de 26 uniformer

Fig. 14. Musikere fra den franske garde 1786. Til venstre i tjenesteuniform, til højre i gala. (Alfred de Marbot & Dunoyer de Noirmont)

fra 1767 udgivet af "La Sabretache" i Paris som "Suite de 17 Tambours" (2000) og "Suite de 9 Tambours et Drapeaux" (2002). Se også Alfred Marbot & Dunoyer de Noirmont: Les Uniformes de l'armée française de 1439 à 1789 (Paris 1830-50).

37 État militaire 1774.

38 I Danmark blev messingtrommer indført i 1738.

39 I sin artikel i Tradition Magazine (nr. 233, 2007) henviser han til en del vigtige kilder, men bemærker samtidigt, at disse langt fra er fyldestgørende.

40 Han bemærkede, at med et uregelmæssigt gangtempo var det ikke muligt at holde tromperne samlede og fremhævede princippet: "Lad soldaterne marchere i takt (kardance). Det er hele hemmeligheden!" Desuden var han også kritisk overfor den herskende usystematiske og ubeherskede brug af trommen i felten. "Enhver slår til angreb uden at forstå trommens brug og alle mener, at dens larm skulle være et militær prydestykke".

41 Senere fastsatte reglementet af 1. august 1791 kadancen for "pas ordinaires" til 76 skridt i minuttet, 100 for "pas accéléré" og 120 for "pas redoublé" eller "pas de charge". I Danmark ændredes takten i 1789 fra 65 til 75 skridt i minuttet.

42 Signaler for kavaleriet var allerede blevet fastlagt i 1733.

43 Musikken var baseret på et partitur af Philidor fra 1705.

44 Et system, der i Frankrig går tilbage til en lærebog fra 1588, og blev benyttet op til det 19. århundrede. For at mandskabet bedre kunne huske de forskellige kendings- og udførelsessignaler, satte man ofte en tekst til, noget vi også kender i Danmark.

45 Efter anordningen af 1. marts 1766 kunne der optages én dreng (fra det 10 år) i hvert kompagni. Disse forblev ved regimentet, indtil de som 16 år gamle kunne rekrutteres som tambourer.

46 Dette gjaldt også for den hvervede Gardes-suisse.

47 Kongen havde bevilliget 24.000 Livres, en betydelig sum der skulle dække løn, uniform og andre omkostninger.

48 État militaire 1774.

49 Denne specielle status som "soldat-gagist" bibeholdtes i Frankrig indtil 1872.

50 Som "gagister" var de ikke underlagt krigsartiklerne og på slagmarken holdt de sig almindeligvis i sikkerhed, men det forventedes at de så vidt muligt deltog i at bringe de sårede til feltlazaretet.

51 P. R. Girault: Les Campagnes d'un Musicien d'État-Major (Paris 1901), side 138 ff.

52 État militaire 1777.

53 Eksersitsreglement af 1. august 1791, beskrevet i kapitel III side 125-126.

54 État militaire 1786 og 1790.

55 État militaire 1789.

56 État militaire 1786. Kort efter republikkens indførelse udsendtes et dekret (21. februar 1793), som bestemte, at der skulle være to tambourer ved hvert kompagni og fastsatte antallet af musikere ved regimentet (fra 1793 betegnet halvbrigader) til 8.

57 I 1773 fik lederen af musikkorpsen rang af sergent, og i 1802 som oversergent.

57a La Giberne, No. 2, side 98-99. Paris 1905.

58 Se Marbot & Donoyer de Noirmont, (op. cit.) side 464 ff.

59 Se de Vallères bog: Le Régiment des Gardes-suissees (Lausanne 1912), side 138-143.

60 Dette var en vigtig post, og han modtog 1800 Frs. om året, hvilket svarede til gagen for en kaptajn af yngste grad ved et linie regiment.

61 François Réne Pouget: Souvenirs de guerre (Paris 1895). Reprint 1997, side 63.

62 De romerske symboler var meget populære. Fasces, d.v.s. et knippe af stokke med en økse i midten, var det klassiske romerske myndighedssymbol, som blev båret af liktorene, Roms højeste øvrigheds personer.

63 Preussen, der traktmæssigt var forbundet med Østrig, indtrådte samtidig i krigen.

64 En musiker fra denne garde er ganske vist gengivet i Dunoyer de Noirmont & Marbot (op. cit.), planche 8; men da musikkorpsen ikke er opført under korpsets styrkeliste, kan der være grund til tvivl.

65 Se også min artikel i Chakoten, 2009 nr. 2.

Oprindelsen til den første grav for en ukendt soldat

Tanken om at oprette en symbolsk grav for de ukendte soldater fra Første Verdenskrig blev fremsat i 1919, og det franske eksempel har spredt sig til mange lande.

Oversat fra fransk og bearbejdet af Uffe Henriksen

Den 12. juli 1919 fremsatte et medlem af nationalforsamlingen, Maurice Maunoury en idé om at oprette en symbolsk grav for en ukendt soldat, der skulle repræsentere de mange faldne soldater, hvis lig aldrig var blevet registreret under krigen 1914 – 18. Det samme år blev det ligeledes foreslået af tidligere premierminister Georges Clemenceau, at man gravsatte resterne af en ukendt falden soldat i Panteon i Paris. Ideerne vandt stor tilslutning blandt de deputerede da de blev fremsat under samlingen i Nationalforsamlingen 2. november 1919. En kampagne for oprettelsen af en grav under Triumfbuen til ære for de ukendte soldater blev ligeledes iværksat af pressen, og endeligt 2. november 1920 blev et lovforslag om projektet fremsat af regeringen.

Den 8. november godkendte de deputerede ved en ekstraordinær samling lovforslaget med navnet ”Flytning og udødeliggørelse af resterne af en ukendt fransk soldat”. Det fremgik, at graven skulle placeres i symbolske omgivelser med en nem adgang, og at liget skulle symbolisere de mange faldne, der ikke var identificerede.

Hver af kommandanterne for de nye armésektorer, der var oprettet efter krigen (Artois, Somme, Ille des-France, Chemin des Dames, Champagne, Lorraine, Verdun, Les Flandres) modtog en instruktion om ”Udførelse af opgravning af en grav som med sikkerhed indeholder ikke identificerede rester af en falden fransk militærperson”. Opgaven viste sig at være kompliceret og næsten uløselig, da det i nogle sektorer ikke var muligt at skelne mellem, hvilke af de uhyre mængder lig og ligrester der med sikkerhed var franske. Den 10. november 1919 var man dog nået så langt, at der sidste på eftermiddagen var opstillet 8 kister, dækket af Trikolore flaget i et kapel, der var indrettet i et underjordisk galleri under citadellet i Verdun.

En soldat skulle vælge

I overensstemmelse med en vedtaget ceremoni skulle en soldat ved navn August

Thin, der til dagen var udrustet med ny uniform, hjelm, bælte etc., være hovedperson. Soldaten skulle i nærværelse af ministeren for pension André Maginot vælge mellem de 8 kister, der var opstillet. Ministeren overrakte soldaten en buket med anmodning om, at han efter eget valg skulle lægge den på en af de 8 kister. Hans valg ville afgøre hvem der skulle være ”Den ukendte soldat” som det franske folk ville følge og bisætte under Triumfbuen.

Forløbet er beskrevet af en samtidig journalist, der overværede begivenheden. En trykkende stilhed herskede, under nervøs opmærksomhed blev soldaten først bleg og så rød. Med stive skridt begyndte han turen rundt om kisterne. Hans første tur gik ret hurtigt, uden stop, men på den anden tur lagde han pludseligt buketten på den tredje kiste i rækken til venstre. En mumlen rejste sig, og stemningen lettede ”Det er slut, der er valgt”. Soldaten foretog sit valg ved at sammenlægge de tre cifre, der udgjorde nummeret på hans regiment 123, og han anbragte derfor buketten på kiste nummer 6.

Efter at være båret op af kapellet blev kisten transporteret til jernbanestationen på en lavet fra den berømte 75 mm feltkanon, der blev trukket af et hesteforspand. Kisten blev herefter anbragt i et tog, der i løbet af natten ankom til Paris til stationen Denfert-Rochereau, hvor kisten blev anbragt i et kapel. Fra kapellet blev den bragt til Panteon, hvor Republikkens Præsident holdt en tale. Placeret på en lavet til en 155 mm kanon blev kisten herefter sendt af sted mod sit sidste hvile under Triumfbuen, hvor den blev placeret under den centrale bue under overværelse af en stor alvorlig menneskemængde. Der er senere opstillet et monument, der indeholder en evig flamme.

Der afholdes hvert år 11/11 kl. 11.00, på det tidspunkt våbenhvilen trådte i kraft, en stor højtidelighed på stedet.

Det franske eksempel

Frankrig havde under krigen ca. 1.700.000 faldne og forsvundne og ca. 800.000 invalider.

Soldaten Auguste Thin Skulle aldrig senere optræde i historien. Hans far var faldet som soldat i begyndelsen af krigen, og han oplevede selv sin første aktion i januar 1918, hvor han var 19 år gammel. Han deltog i modangrebene i Champagne under de voldsomme kampe under Ludendorff-offensiven i slutningen af krigen. Han blev her alvorligt skadet under et gasangreb og opholdt sig derfor stadig på kasernen i Verdun i november 1920.

Det franske eksempel, hvor man ærer alle de forsvundne faldne i form af en ukendt repræsentant, har spredt sig til mange lande og konfliktområder, hvor faldne personer ikke har kunnet identificeres eller findes. ■

Under Triumfbuen i Paris er der begravet en ukendt fransk soldat fra Første Verdenskrig. Hvert år på denne dag mindes man den ukendte soldat. Fra 11. november 1923 har der brændt en evig flamme over graven, som tændes hver aften kl. 18.30. Foto: Wikimedia

Sønderjyder i krig på Østfronten

Interessen for Første Verdenskrig retter sig hovedsageligt mod krigen på vestfronten, men en ny bog giver en storpolitisk og militærhistorisk analyse af krigen på østfronten fra verdenskrigens begyndelse til den russiske borgerkrig, der fulgte efter krigen.

Af Henrik Denman

Som bekendt var Danmark neutral under Første Verdenskrig, hvor landet formåede at holde sig udenfor. Trods det spillede mange danskere forskellige roller i krigen, ikke mindst sønderjyske mænd, der gjorde tysk krigstjeneste. Størst bevågenhed har der været om mænd fra Sønderjylland – den nordlige del af Slesvig, som mellem 1864 og 1920 tilhørte Tyskland. De sønderjyske krigsdeltagere forbindes først og fremmest med kampene på vestfronten, hvor en stor del af soldaterne deltog i de store slag. Men der var soldater fra Sønderjylland indsat på alle fronter, som matroser i slaget ved Jylland, som kolonitropper i Afrika, i stridighederne om Det Osmanniske Rige i Mellemøsten – og på østfronten.

Østfronten betegnes ofte som ”den glemte front”. Samtidens avisreportager og senere historieskrivning handlede kun i mindre grad om konflikten mod øst mellem på den ene side Tyskland, Østrig-Ungarn, Bulgarien og Osmannerriget og på den anden side Rusland, Rumænien og Serbien. Kort sagt østfronten i Første Verdenskrig.

Her deltog et stort antal danskere i kampene. Omkring 35.000 sønderjyske mænd gjorde tysk krigstjeneste i løbet af verdenskrigen. Antallet af dansk- og tysksindede soldater fra Sønderjylland, som på et eller andet tidspunkt gjorde tjeneste på østfronten, vurderes til at være 10-12.000 mand.

Analyser af krigen på østfronten

Deres oplevelser af krigshandlingerne på østfronten og fra flere af de store slag bliver fremdraget i bogen ”Fra verdenskrig til borgerkrig – Østfronten 1914-1924 set med danske øjne”, skrevet af de tre historikere Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Martin Bo Nørregård. Det er den første bog på dansk om det historisk vigtige kapitel,

hvor tyngdepunktet er analyser af de militære og storpolitiske begivenheder i krigsårene 1914-1918, men som titlen angiver også om den blodige borgerkrig, der afløste verdenskrigen.

Begivenhederne mod øst havde stor betydning for Danmark, for landet havde anselige økonomiske og politiske interesser i Rusland. Verdenskrigen og borgerkrigen fik tillige betydning for, hvordan Europas historie udviklede sig i mellemkrigstiden og under og efter Anden Verdenskrig.

De tre forfattere fortæller om østfrontens betydning i Tysklands og Østrig-Ungarns samlede strategi. Ærindet er først og fremmest at fremlægge en storpolitisk og militærhistorisk analyse af krigen på østfronten – også set gennem dansk optik, hvor det er relevant og muligt.

De første syv kapitler undersøger begivenhederne frem til krigsafslutningen den 11. november 1918, mens de to sidste kapitler drejer sig om den grusomme borgerkrig, der efterfølgende brød ud i det sprængte zarrige. Bogen giver en gennemgang af de tre stridende parter – Tyskland og Østrig-Ungarn på den ene side og Rusland på den anden. Man får en oversigt over de tre rigers hære og deres opbygning og udrustning. Herefter får man en indsigtfuld og overskuelig beskrivelse af krigens forløb på østfronten med en detaljeret gennemgang af de store slag som kampene i det vestlige Polen, vinterslaget i Karpaterne, det tyske angreb i Østpreussen og den østrig-ungarske efterårsoffensiv 1915.

Danske øjenvidneberetninger

Til den overordnede gennemgang af krigens udvikling føjes danske beretninger, f.eks. fra slaget ved Gusev i Østpreussen i 1914 (på tysk Gumbinnen), som gav mange af de deltagende soldater deres ilddåb, bl.a. sønderjyden Henning Skov, der var tilknyttet Infanterie-Regi-

Tyske tropper i skyttegrave i Østpreussen, formentlig ved Tannenberg. Det store slag ved Tannenberg sluttede med, at Samsonovs 2. Armé blev slået og derefter satte i vild flugt. Den tyske sejr var overvældende: alene 95.000 russiske soldater havnede i krigsfangenskab.

ment Nr. 176, som kom fra Torun. Han beskrev i sine erindringer slaget. Hans beskrivelse illustrerer, at det endnu var bevægelseskrigen, som domerede de taktiske forestillinger på begge sider. Man regnede med, at infanteriet uden videre forberedelse med succes kunne løbe storm mod en fjende bevæbnet med maskingeværer og artilleri. I sine erindringer skrev Henning Skov bl.a.:

”Når man nu, selv så mange år efter, tænker på Gumbinnen, er det med sorg i hu, fordi de fleste af ens bedste kammerater fra de to år i kasernen fandt døden den dag. Vort komp. blev på denne ene dag halveret fra 250 mand ned til 130 mand.”

Slag for slag følger vi krigens bølgen frem og tilbage på østfronten, suppleret med danske vidnesbyrd fra breve og erindringer. De sønderjyske soldater var i frontlinjen, og derfor har deres stemmer karakter af øjenvidneberetninger, mens de i sagens natur ikke bidrager stort med strategiske overvejelser.

En del sønderjyske soldater endte i russisk fangenskab. Flere af dem har beskrevet deres krigsfangenskab, og bogen

fortæller om de danske bestræbelser på at forbedre de dansksindede soldaters vilkår også i Rusland.

Efter krigens afslutning kom Oktoberrevolutionen i Rusland, og flere enheder af frivillige danskere blev indsat i den russiske borgerkrig. Den største og nok mest kendte enhed var Dansk-Baltisk Auxiliær Corps. Bogen bringer en oversigt over denne danske vinkel, som dog er beskrevet i flere danske bøger. Bogens forfattere kan sammen med læserne se frem til en kommende bog om det danske frivillige korps i Estland af historikeren Mikkel Kirkebæk.

Bogens store værdi ligger i de meget fine analyser af krigen på østfronten, som får tilføjet meget interessante øjenvidneberetninger skrevet af sønderjyder i tysk krigstjeneste. Krigen på østfronten er beskrevet tidligere, også på dansk, men er her fremlagt, så de stridende parters strategier og udfordringer står klart for læseren. Bogen får øget værdi ved at strække perspektivet fra blot at handle om krigen på østfronten til også at knytte forbindelsen til den russiske revolution. ■

**Claus Bundgård Christensen,
Martin Bo Nørregård og
Niels Bo Poulsen:
Fra verdenskrig til borgerkrig.
Østfronten 1914-1924
– set med danske øjne.
Gyldendal. 344 sider. 299,95 kr.**

Den 4. juni 1916 indledte den russiske hær en offensiv på den sydlige halvdel af Østfronten. General Aleksej Brusilov var manden bag en række velforberejdede angreb rettet mod den østrig-ungarske hær, som trods veludbyggede forsvarslinjer blev løbet fuldstændig over ende nær byen Lutsk (i det nuværende Ukraine). Billedet er taget dagen før angrebet og viser oberst Hussel fra det østrig-ungarske infanteriregiment Nr. 75 på inspektion syd for Cebrow.

Nederlagets pris

Eller lad knoglerne fortælle nyt fra Alken Enge.

Et referat ved Deres udsendte Jens Kristian Boll

Den 14. november 2018 afholdt MOMU (Moesgaard Museum) og Skanderborg Museum et arrangement, hvor museumsinspektør Mads K. Holst løftede sløret for, hvad de nyeste analyser af knoglematerialet fra Alken Enge har bragt for dagen. Analyseresultaterne er forbløffende: Knoglefundene i Alken Enge har intet med de store våbenofferfund i den nærliggende Illerup Mose at gøre, men stammer fra et slag 200 år tidligere, omkring år 0, hvor et lokalt folkeopbud på 300-450 mand, hvis rækker talte alt fra 13-årige drenge til bedagede mænd i 50'erne, blev udsløjet af en velbevæbnet fjende, der siden lod de faldnes jordiske rester gennemgå et kompliceret ritual.

Stedet

Alken Enge har tidligere været del af et større søsystem som del af Mossø. Omkring år 0 havde en bred sandbanke omtrent afskåret Alken Enge fra Mossø, så der var en selvstændig sø. Denne sø blev både før og efter det store knogleoffer år 0 brugt som

helligsø, hvor man kastede/sænkede mere fredelige ofre i form af krukker og dele af husdyr i vandet som gave.

Analysen af bundforholdene i Alken Enge-søen og andre søer i området viser, at stenalderens skove var kraftigt på retur grundet landbrug og græsning, så man har haft et åbent landskab med maksimalt 20-30% skov. Modsat de gentagne våbenofferfund ved Illerup, har knogleofringen ved Alken været en enkeltstående begivenhed. Illerup Sø har også mellem de store våbenofringer tjent som helligsted for mere begrænsede og fredelige ofringer.

Knoglerne

Efter de netop afsluttede udgravninger lyder et kvalificeret gæt, at skeletdele fra mindst 300-450 individer er endt i søen ved en enkelt stor begivenhed omkring år 0. Der er ikke fundet samlede skeletter, derimod er fundet flere grupper af de samme knogletyper, hvad der tyder på, at der er foregået en systematisk indsamling og sortering af knoglerne. Materialet ligger sådan, at man må tænke sig, knoglerne er blevet kastet ud fra søbredden, modsat

Den langstrakte Illerup Ådal gemmer på flere gode fund end det verdenskendte våbenofferfund ved Fuglsangskoven. I et større vådområde ved Illerup Ås udløb i Mossø er der gennem tid frem- draget store mængder humane knogler og andre spektakulære fund.

Foto: Skanderborg Museum

Illerup-ofringerne hvor i det mindste noget materiale er kastet i vandet fra både.

Fund af enkelte knogler, der lå langt ude i forhold til søbredden, kan forklares med strømmens luner eller med, at enkelte ofre er blevet dræbt ved søen, kastet ud og har drevet, til de gik i opløsning. 95% af materialet er blevet typebestemt som mandsknogler, og Holst gjorde opmærksom på, at de resterende 5% snarere repræsenterer en statistisk usikkerhed end eventuelle skjoldmøer.¹

Dødsårsagen er klar, da mange knogler er påført hug- og stikskader, der tyder på, de er faldet i kamp mod højrehåandede modstandere. Der er ikke tegn på, at de døde er blevet aflivet ved en massehenrettelse, men at de har forsvaret sig til det sidste. En stor del af knoglerne bærer tegn på, at rovdyr har delikateret sig med de faldne, og at knoglerne i op til et år har ligget frit tilgængelige, formentlig på slagmarken, hvorfor en begyndende nedbrydning er sat ind. Siden de knoglerne blev samlet og transporteret til Alken Søen. At stort set samtlige finger- og tåknogler mangler, antyder, at indsamlerne har koncentreret sig om de store spektakulære

knogler, der i nogle tilfælde er blevet sønderhugget yderligere. En snarrådig person har således delt et par bækkenspartier, sat dem på en bærestang og kastet stang og bækkener i søen samlet.

Selve ideen om at lade faldne fjender ligge på slagmarken og siden foretage sig bemærkelsesværdige ting med knoglerne har åbenbart været udbredt i det nordgermanske-vestkeltiske kulturområde, da skikken både er bevidnet med fund og skriftlige optegnelser, de sidste ofte af romerske forfattere, der var dybt moralsk forargede, især når faldne romere indgik i arrangementerne.²

Men hvis er knoglerne?

Indtil nu kunne de fundne knogler i teorien have hidrørt fra en uheldig angriber, selv om kronologien viste, det ikke kunne dreje sig om ejermændene til våbnene i Illerup.

Knogleundersøgelserne afslørede en anden og grim historie: Bortset fra de omfattende og dødelige kampskader viste ingen tegn på at have været udsat for tidligere våbenskader. Havde de faldne været garvede krigere, måtte man forvente, at i det mindste nogle måtte bære synlige sårspor fra tidligere kampe eller uheld under træningen.

De mange knogler fra mere fredelige dyreofre hjalp med at bestemme menneskeknoglernes oprindelse, og det viste sig, at der var tale om lokale folk fra området. De enkelte genstandsfund, der kunne sættes i forbindelse med knogleudkastningen, bestod af et par økser, der mere lignede økser til hverdagsbrug end kampøkser, og knipler. Det må i den sammenhæng bemærkes, at ingen af de mange kranier, der er fremdraget ved Alken bærer tegn på at have været udsat for kølle vold i levende live.

Ragnarok for Alken

Mads K. Holst konkluderede, der har været tale om en ekstrem asymmetrisk konflikt, hvor de lokale samfund i området er blevet angrebet af en velbevæbnet og veltrænet fjende. De lokale er gået alle mand af hus med hvad de havde af våben, eller hvad der kunne bruges som våben, og i det mindste fundet krigerdøden. Invasionen kan sættes i forbindelse med de folkeflytninger, der udløses af den romerske erobring af Gallien og de romerske forsøg på at skyde Rhingrænsen frem til Elben.

Grupper, der blev presset ud af andre, har forsøgt, om de bogstaveligt talt kunne slå sig igennem andetsteds og igen skaffe sig et land på andres

bekostning efter metoden ”dræb alle mænd og gør kvinder og børn til trælle”. Etnisk udrensning er ikke noget nyt fænomen.

Adskillige af tilhørerne undrede sig over, hvorfor sejrherrene efter et så asymmetrisk slag har gjort sig så stor ulejlighed med at bringe de faldnes rester til helligsøen? Mads K. Holst forklarede, at man i oldtidskulturerne anså krigen for hellig, og at de ritualer, der afsluttede krigen, skulle gennemføres uanset fjendens kvalitet eller mangel på samme. At kaste knoglerne i søen kan betyde alt fra, at man viser magterne, at man som den, der ofrer, og kan give rigelige ofre, er den nye ejer af området, men gerne vil stå sig godt med magterne; at man rent bogstaveligt talt skaffer krigen bort, så freden kan brede sig og man slipper for vrede genfærd; og at man kan byde fjenderne den endegyldige ydmygelse ved at ofre dem i deres egen helligsø. Det er langtfra utænkeligt at sejrherren også har benyttet ceremonien til endegyldigt at sætte de kvinder og børn, man havde gjort til trælle, på plads ved at tvinge dem til at slæbe knoglerne fra slagmarken til søen.

Pollenanalyser viser, at skovene breder sig i Alkenområdet efter år 0, hvad der tyder på, en del landbrugsland/græsningsland er blevet opgivet. Interessant er, at skoven tager endnu mere over ikke alene for Alken, men også for Illerup omkring de store våbenofringer. Det er en fristende tanke, at området er gjort til særligt helligland.

Begivenhederne ved Alken satte sig arkæologiske spor, da der anlægges regulære forsvarsvolde som f.eks. Olgerdiget³ ved Aabenraa, ligesom den hyppige forekomst af krigergrave viser, at samfundene herefter fandt det betryggende at have professionelle heltidskrigere. Ved Illerup kan vi i hvert fald se, at lokalbefolkningen sidenhen formåede at give angribere en særdeles varm velkomst. ■

NOTER

1. At det kan være vanskeligt at afgøre køn ud fra skeletrester så man, da tyske arkæologer for nogle år siden genundersøgte Windeby-moselligene, som man først havde troet var et uheldigt elskepar. Undersøgelserne viste, der var adskillige år mellem de to lig, og de forensiske eksperter, der søgte at genskabe ansigterne, fandt, at den, man troede havde været den unge pige, snarere var en opløben, køn trælle dreng, der som offergave er faldet i frugtbarhedsgudiens smag.

2. Kelterne/gallerne var især berømte/beryggede for denne mani; man mindes en vis uovervindelig galler ved navn Obelix, som dog nøjes med at samle romernes hjelme.

3. Det er bemærkelsesværdigt, at Olgerdiget øjensynligt skulle beskytte mod en fjende, der kom nordfra.

75-året for berømt angreb i Normandiet

Det er i år 75-året for den allierede invasion i Normandiet, så emnet for marts-mødet var så aktuelt som tænkes kan. Militærhistoriker og rejseleder Hans Dal fortalte om to britiske angreb dels på Pegasus-broen og dels Merville-batteriet i nærheden af den franske kystby Caen den 6. juni 1944.

Operation Tonga var kodenavnet på den luftbårne operation, som var led i Operation Overlord, og den blev gennemført af den britiske 6. luftbårne division. Divisionen skulle erobre to strategisk vigtige broer over Caen-kanalen (den berømte Pegasus-bro) og Orne-floden. Desuden havde divisionen fået til opgave at angribe og ødelægge kanonbatteriet ved Merville. De to broer var vigtige, fordi de skulle bruges af allierede landstyrker til fremrykning, når landsætningerne fra havet var gennemført.

Hans Dal fortalte detaljeret og meget spændende om operationen næsten time for time, ledsaget af mange kort og fotos, så de 21 deltagere kunne følge med i begivenhederne. Aktionen mod broerne blev udført med stor præcision ved hjælp af faldskærmstroppe og en række svævefly. Broerne blev indtaget ude at lide større skade, men der var store tab af mandskab.

Til gengæld medførte angrebet på Merville-batteriet en del tab, og gennemførelsen af operationen blev betydeligt vanskeligere end forudset.

Hans Dal redegjorde for planlægningen af operationen og de vanskeligheder, man oplevede fra både tysk og allieret side. Angrebet på Pegasus-broen og Merville-batteriet har givet anledning til adskillige myter og legender, som Hans Dal gjorde rede for, og han forsøgte at korrigere mange af de mere eller mindre sandfærdige bøger og film, der er lavet om denne del af den allierede invasion i 1944. *H.D.*

Slaget ved Arnhem.

Nye bøger om militærhistorie

Af Simon Bering Papousek

Udfaldet på Amager 1658, malet af C.A. Lorentzen.

Niels Bo Poulsen, Claus Bundgård Christensen og Martin Bo Nørregård: Fra verdenskrig til borgerkrig. Østfronten 1914-1924 set med danske øjne. Gyldendal

■ Hvordan oplevedes Første Verdenskrig på Østfronten set med danske øjne? Det er omdrejningspunktet i denne bog, som er et hidtil overset emne i danske udgivelser om krigen. Man følger de danske (eller dansk-sindede) soldater i den tyske hærs kampe mod russerne, og hvordan krigen på Østfronten udviklede sig med borgerkrig i Rusland som et dramatisk klimaks på den del af fronten.

Peter Harmsen: Døden ved Yangtze-floden. Slaget om Shanghai 1937. Turbine

■ Mellemligsttiden og begyndelsen af Anden Verdenskrig er primært domineret af situationen i Europa, når man ser på udgivelser på dansk om emnet. Her er et på mange måder spektakulært værk om krigen mellem Kina og Japan, som blev udkæmpet i 1937. Forfatteren er journalisten Peter Harmsen som bla. har boet i Asien og har reporteret derfra. Døden ved Yangtze-floden er den danske oversættelse af hans engelske bog Shanghai 1937: Stalingrad on the Yangtze fra 2013.

Lars Christensen: Svenskekrigene 1657-1660.

Kristeligt Dagblads Forlag

■ Den danske PhD i Historie Lars Christensen har skrevet denne omfangsrige bog om en af de mest skæbnesvangre episoder i dansk historie. Med stor sikkerhed og præcision formår Christensen af få samlet en til tider kompleks historie sammen til et langt overskueligt forløb. En del af siderne behandler den politiske udvikling og (rænke-)spil fra både svensk såvel som dansk side.

En tilsvarende del af siderne behandler selve krigen rundt om i landet. Et velkomment supplement til denne vigtige periode i landets historie.

Ole Steen Hansen: Skudt ned. Flystyrt i Danmark 1939-45. Turbine

■ Denne bog følger krigen i kronologisk rækkefølge, og kommer ind på flystyrt i Danmark af både maskiner fra Luftwaffe, RAF og USAAF. Selve styrtene er beskrevet, righoldigt akkompagneret med fotos og beskrivelser af flytyperne og hvor i Danmark man kan finde nedstyrtningsstederne og evt. mindesmærker.

Den danske forfatter Ole Steen Hansen fungerer også som oversætter af

både tegneserier, børnebøger og faglitteratur. Hans værklister er imponerende – se den på www.steen-media.dk.

Sebastian Olden-Jørgensen: Svenskekrigene. Aarhus Universitetsforlag

■ I Aarhus Universitetsforlags serie "100 danmarkshistorier" er turen kommet til Svenskekrigene 1657-60. En velkendt krig for mange med militærhistorisk interesse og med en dramatisk og et skæbnesvangert forløb for Danmark. Den danske historiker Sebastian Olden-Jørgensen fører læseren gennem de tre års krig, med særlig vægt på adelen og det politiske spil som krigen blev ført på grundlag af og følgevirkningerne af krigen. En fornuftig indføring i krigen på 100 sider.

Dick Harrison: Tredivårskrigen 1618-1648. En europæisk katastrofe. Peoples Press

■ Den svenske historiker Dick Harrison har begået et digert og meget omfattende værk om den skelsættende og vigtige Tredivårskrigen. Udgangspunktet er fra soldaternes og civilbefolkningens perspektiv og hvorledes disse oplevede krigen. Det overordnede perspektiv af krigens forløb og udvikling tages naturligvis også under behandling og bidrager til et totalbillede af perioden.

Jørgen Seit Jespersen:
Krigsteoretiske overvejelser.
Belyst med eksempler
fra renæssancen.
Multivers

■ Den danske arkæolog Jørgen Seit Jespersen præsenterer her resultatet af Nationalmuseets forskningsprojekt War, Defence and Aristocracy. Bogen er inddelt i to dele: Først en vurdering af det universelle i alle krige og et tilhørende begrebsapparat til analyse af krig, hvorefter det afprøves på Vegetius. Dernæst afprøves apparatet med renæssancen som bagtæppe.

Jørn Andresen:
Blod og jord.
Soldaterskæbner fra det
dansk-tyske grænseland
1938-48. Turbine

■ Fire soldater fra det danske mindretal der gjorde tjeneste i den tyske hær under Anden Verdenskrig, er hovedpersonerne i denne fortælling. Bogen tegner samtidig et billede det danske mindretal før, under og efter krigen.

Antony Beevor:
Arnhem. Slaget om broerne.
Lindhardt og Ringhof

■ Den berømte engelske historiker Antony Beevors seneste udgivelse bringer læseren til Operation Market Garden i Holland i 1944. I velkendt stil med stor detaljerigdom behandles operationen og dets forløb. Enhver med interesse i denne del af Anden Verdenskrig er bekendt med operationen, og serien med Beevors bøger når et nyt højdepunkt med denne titel.

Operation Market Garden skulle have afsluttet krigen ved at indtage broerne over Rhinens nedre løb. Det var en dristig plan, der slog fejl. Antony Beevor fortæller i sin nye bog om kampene ved Arnhem.

Danish Design by Marianne Sass Petersen

New Sword Stand

Se www.SwordStand.dk for udvalg og yderligere information

www.SwordStand.dk

order@swordstand.dk · +45 40 11 81 07 · Denmark

Genforeningen i internationalt perspektiv

Af Jens Kristian Boll

Når vi snart fejrer 100-året for Genforeningen og mindes de dramatiske begivenheder, der førte frem til den, afstemningen og påskekrisen, er det tankevækkende, at spørgsmålet om Sønderjyllands tilhørsforhold er et af de få, ja måske det eneste, af de nationale og sociale stridspunkter, der blev søgt løst ved Versaillesfreden, som forløb fredeligt uden at føre til nye stridigheder. Desværre var normen, at de fleste spørgsmål om Europas nye grænser ikke blev afgjort ved forhandlingsbordet, men af bevæbnede mænd.

Selv om **England** stod som sejrherre, var det hårdt trængt af den irske selvstændighedsbevægelse, der i realiteten holdt de regulære engelske politienheder belejrede, mens den engelske hærs antiterrorkorps (eller måske snarere terrorkorps), kendt som the Black and Tans, med sine gengældelsesaktioner snarere end at afskrække ligefrem ansprede de irske frihedsstyrker. I 1921 fik England nok, trak sig ud og anerkendte Irland som en fristat, hvor de irske frihedsbevægelser kastede sig ud i en i blodig borgerkrig, der endte med, at Eamonn de Valera blev enehersker.

Da **Det tyske Kejserrige** brød sammen i 1918, oprettede den revolutionære bevægelse spartakisterne flere lokale sovjetrepublikker, der alle blev slået ned med hård hånd af frikorps. Forskrækket over opstandene accepterede de efterfølgende regeringer uanset partifarve frikorpsene som et nødvendigt onde.

Finland gjorde sig uafhængigt af Rusland, men blev kastet ud i en kort, men blodig borgerkrig mellem røde og hvide i 1918, hvor de hvide vandt og indledte terrorkampagner mod de slagne. Såvel lokale som udenlandske frikorps deltog ivrigt i borgerkrigen.

Estland, Letland og Litauen blev selvstændige stater efter voldsomme kampe, hvor internationale frikorps spillede en central rolle for grænse-
dragningen.

Spørgsmålet om, hvorvidt **Aalands-
øerne** skulle tilhøre Finland eller Sverige, blev afgjort af Folkeforbundet, der afholdt en afstemning i 1919,

hvor øernes befolkning massivt stemte svensk, hvorefter forbundet overlod øerne til Finland i 1921.

Det østrig-ungarske Kejserrige blev splittet op i flere stater. Selve Østrig fik parlamentarisk demokrati og opretholdt de grænser, Versaillesfreden tilstod det, om end selvbestaltede frikorps i 1919 måtte vise tilsvarende italienske og jugoslaviske korps, der trængte ind, vintervejen. Grænsekampene førte til, at de politiske partier i Østrig så frikorps som et nødvendigt onde.

I **Ungarn** udråbte Bela Kun 1919 landet til sovjetrepublik og indførte efter russisk mønster et hemmeligt terrorpoliti. Rumænien og Tjekkosllovakiet invaderede Ungarn og plyndrede Budapest, men blev drevet tilbage af en arbejderhær, der udråbte Slovakiet til sovjetrepublik, inden invasionshæren blev smidt ud igen. I november 1919 tog admiral Horthy støttet af frikorps magten som diktator og lod sit hemmelige politi starte en hvid terrorkampagne, hvor medlemmerne af Kuns hemmelige politi opdagede, at de ikke var så hemmelige, som de kunne ønske sig.

Polen fejrede sin genopstandelse som nation ved i 1919 at erklære Sovjetunionen krig for at genoprette "det historiske Polen" fra Østersøen til Sortehavet. Sovjetstaten sloges i forvejen mod de kontrarevolutionære generaler Kolchak, Denikin, Wrangel og den farverige von Ungern og mod engelske, amerikanske og japanske interventionstyrker, men fik rejst hære mod Polen, hvorfor polske og sovjetiske rytterhære, friskarere og pansertog

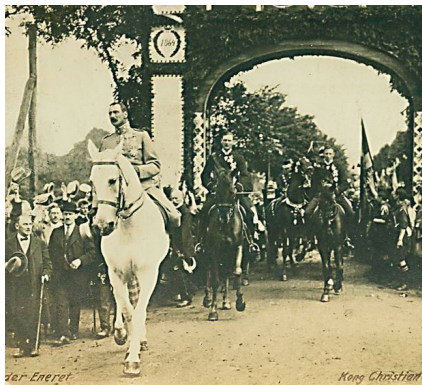
jagtede hinanden fra Warszawa til Kiev, indtil freden sænkede sig i 1921. I Polen tog general Pilsudski magten, beholdt den og aflyste et par ubekvemme folkeafstemninger om grænsedragninger.

Rumæniens hær måtte opgive invasionen af Ungarn i 1919, men beholdt den ungarske grænseprovinz Siebenburgen bedre kendt som Transsylvanien.

Tjekkosllovakiet blev en stabil og demokratisk stat, der troede på freden, når man ser bort fra forsøget på i 1919 at erobre en bid af Ungarn og håndfaste kampagner mod det tysk-jødiske borgerskab. Dog havde Tjekkosllovakiet med det tysktalende Sudeterland fået en tikkende bombe, der siden skulle eksplodere.

Italien stod blandt sejrherrene, men mente ikke, at gevinsten stod mål med indsatsen, hvorfor digteren og flyverhelten Gabriel d'Annunzio i 1919 med en privat hær erobrede byen Fiume fra Jugoslavien, hvor han sad i 2-3 år og finansierede sin lilleputstat med frimærkeudgivelser. Folkeforbundet søgte desperat at overtale Italien og Jugoslavien til at anerkende digterrepublikken som fristat. Den almindelige skuffelse over freden førte i Italien til dannelsen af et hårdslående fascistparti, der i 1922 tog magten under Mussolini.

Tyrkiet blev ved Sevres-freden påført landafståelser og splittet op i småstater, autonome områder, fristæder og områder under international kontrol. General Kemal gjorde sig fortjent til tilnavnet Atatürk, da han i 1919-1922 med sin garvede hær fordrev alle invasorer og gjorde kort proces med alle rivaler, sikrede Tyrkiets nuværende grænser, herunder retten til Dardanellerstrædet og gjorde kort proces med 3500 års græsk tilstedeværelse på Tyrkiets vestkyst. Som diktator gik han derefter håndfast i gang med at reformere Tyrkiet. ■

Genforeningen i 1920 blev klaret ved afstemning, men de fleste spørgsmål om Europas nye grænser blev afgjort af bevæbnede mænd. Fotokort 1920.

Selskabet får ny vicepræsident

Dansk Militærhistorie Selskab holdt generalforsamling den 3. april 2019. Efter valget fik bestyrelsen følgende sammensætning:

Hans Chr. Wolter er Selskabets præsident, og den øvrige bestyrelse består af Steen Jensen, Ole Thureholm, Henrik Denman, Alexander Haug og som nyvalgt medlem Simon Bering Papousek. Suppleant er Kim Andreasen.

Marianne Sass Petersen er Selskabets revisor og Allan Bo Richter er revisor-suppleant.

Bestyrelsen har siden konstitueret sig, hvor Ole Thureholm blev udnævnt til vicepræsident. Senest har Christian Raun udfyldt posten som vicepræsident gennem mange år.

Kasserer er Steen Jensen, Aleksander Haug er sekretær og Henrik Denman fortsætter som redaktør af tidsskriftet.

Generalforsamlingen blev myndigt styret af Claus Mogensen, der tog os gennem dagsordenen.

I sin mundtlige beretning fortalte Hans Chr. Wolter om Selskabets aktiviteter. De omfatter tidsskriftet Chakoten, der udkommer fire gange årligt, og en øget aktivitet på hjemmesiden. Bestyrelsen har styrket indsatsen på hjemmesiden ved at udnævne Steen Jensen til webredaktør.

Præsidenten fortalte også om Selskabets protektor, Prins Joachim. Prinsen og Prinsesse Marie afholdt i maj 2018 et selskab på Schackenborg Slot for deres protektioner, og her deltog Hans Chr. Wolter

Ole Thureholm blev udnævnt til vicepræsident.

og Henrik Denman som repræsentanter for Dansk Militærhistorisk Selskab. Vi fik en god kontakt til Prins Joachim, der bl.a. har skrevet et forord i den publikation om danske uniformsmalere, som Selskabet udsender til august i år.

Hans Chr. Wolter udtrykte stor glæde og tilfredshed med den kontakt, Selskabet har til Rødovre Kommune. Samarbejdet betyder, at Selskabet holder til på Rødovregaard, hvor medlemsmøderne og bestyrelsesmøderne finder sted.

Selskabets præsident, Hans Chr. Wolter, fortæller om Selskabets aktiviteter i det forgangne år og om fejringen af 75-års jubilæet i 2019.

Endelig fortalte præsidenten om de forskellige aktiviteter, som vil præge 75-års jubilæet gennem hele 2019.

Regnskabet blev gennemgået af Steen Jensen. Regnskabet viste indtægter på 57.584,14 kr. og udgifter på 54.217,66 kr. Årets resultat blev 3.366,48 kr. Balancen er på 105.824 kr., og Reservefonden er på 15.000 kr.

Generalforsamlingen vedtog et uændret kontingent på 375 kr. for såvel medlemmer bosat i Danmark såvel som i udlandet. *H.D.*

Fotos: Finn Hillmose

Der var stor interesse for anvisnings-salget efter generalforsamlingen.

Mødekalender 2019

75-året for Dansk Militærhistorisk Selskab

Strategisk kan hele felttoget ses som generalprøven på hærkorpsets gennemslagskraft og slaget som udtryk for den solide taktiske formåen, som våbenarterne kavaleri, artilleri og infanteri var blevet optrænet i inden afmarchen fra kanalkysten. Alle tre kejsere stillede om morgenen med meget dedikerede og professionelle styrker. Det forhindrede ikke Napoleon i om eftermiddagen at have besejret væsentligt større styrker.

Udsnit af maleri, der viser natten før Slaget ved Austerlitz 1805.

Rødovregård,
Kirkesvinget 1,
Rødovre

Alle **onsdagsmøder** åbner kl. 18.15, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30.

Onsdag den 14. august

Mødeaften

Første møde efter sommerpausen. Kom og hyg dig med vennerne i Selskabet og fortæl om sommerens militærhistoriske oplevelser og om, hvad der peger fremad for dig. Hvis vejret tillader det, kører vi grillen frem og sidder udenfor i gården på Rødovregård.

Mødet begynder kl. 18.30.

Lørdag den 24. august

Jubilæumsfejring med middag på Rødovregård

Læs mere i annoncen her på siden.

Lørdag den 15. juni

Søndag den 16. juni

Krigshistorisk Festival

Over to dage afholdes Danmarks største krigshistoriske festival på Vestvolden i Rødovre. Festivalen arrangeres af Oplevelsescenter Vestvolden i samarbejde med flere hundrede reenactorer fra levende historie-formidlingsgrupper i Danmark. Festivalen er gratis for alle.

Onsdag den 4. september

Slaget ved Austerlitz

Med vægt på selve slagets forløb den 2. december 1805 fokuserer Selskabets præsident, Hans Chr. Wolter, på at forklare, hvorfor én kejser vandt og to tabte. Organisatorisk centralisering, fokus, offensiv og nytænkning er ikke til at komme udenom i en forståelse af den sejrende franske tilgang.

Søndag den 29. september

Befæstningens Dag

1914-18-grupperne deltager igen i år med personel og udstyr på hhv. Vestvolden i Rødovre og Gladsaxe fortet. Der vil være mulighed for at få en snak om Danmark under Første Verdenskrig og at se våben og udstyr tæt på.

Chakoten – Dansk Militærhistorisk Selskab 75 års Jubilæumsfest

Selskabet inviterer medlemmer med ledsager til Jubilæumsmiddag
Lørdag den 24. august 2019 på Rødovregård

- Vi samles i gården kl. 18.00, hvor Præsidenten vil byde velkommen med et glas Cava. Herefter går vi i Loen, hvor der bliver serveret en udsøgt trerettes menu bestående af: *Hvidvinsdampet kold laks "Trafalgar" med rejer og asparges, hertil en lækker dressing samt hjemmebagt brød og smør. Stegt okseculotte "Dybbøl Banke" med bagte rodfrugter, grov/ knust kartoffelmos med hakkede urter og grov sennep, let rødvinssauce og æble/spidskålssalat. Frisk frugt og råcreme "Marengo" med pynt.*
- Middagen efterfølges af kaffe og lidt sødt.
- Vin, øl eller vand kan købes i baren til jubilæumspriser. Deltagerne opfordres til at være festligt klædt til lejligheden, gerne i historisk uniform el.lign.
 - Prisen for arrangementet er 290 kr. per deltager.
 - Bindende tilmelding på: chakoten.kasserer@gmail.com
- Sidste frist er den 31. juli. Når tilmeldingen er registreret vil du modtage en bekræftelse, hvoraf det vil fremgå, hvor meget du skal betale, samt et kontonummer.

1914-18-grupperne deltager igen i år med personel og udstyr på hhv. Vestvolden i Rødovre og Gladsaxeområdet.

Onsdag den 2. oktober

Anvisningssalg

De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail. Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før.

Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C, telefon 26 82 08 22 eller e-mail: christian@raun.dk. Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

Onsdag den 6. november

Kanonerne i Alleshave 1944-1945

Sent i krigen oprettede tyskerne 2 kanonstillinger i Sejerø Bugten til at imødegå en eventuelt allieret invasion i Danmark. Selskabets medlem Søren Pedersen fortæller om kanonstillingen i Alleshave, et 7,5 cm PaK batteri (panserværnskanoner) med tilhørende 20 mm RK (raketkastere) og lyskastere. Der vil blive fortalt om, hvordan jorden blev overdraget til tyskerne, og hvorledes de lokale beboere oplevede tyskernes tilstedeværelse. Foredraget er baseret på interviews af de lokale beboere, undersøgelser af resterne af kanonstillingen samt studier på Rigsarkivet.

Lørdag den 7. december

Julemøde

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 på Rødovregaard.

Igen i år bliver der serveret grønlangekål med hamburgerryg, samt dessert. Af hensyn til indkøb bedes deltagere senest den 21. november tilmelde sig hos: chakoten.kasserer@gmail.com.

Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle / samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement. Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der ind-

skrivning til konkurrencen. Kl. 19.15 starter mødet med præsidensens velkomst, derefter bespisning, sang samt julehygge og til sidst præmieoverrækkelse. Pris for deltagelse er 125 kr. for voksne og 50 kr. for børn under 15 år.

Årskonkurrencen 2019

1.-2. præmie uddeles i hver kategori

1. Legetøjsfigurer (alle størrelser)
2. Enkeltfigur op til 65 mm (runde – flade)
3. Rytterfigur op til 65 mm (runde – flade)
4. Enkeltfigur over 65mm (runde – flade)
5. Rytterfigur over 65 mm (runde – flade)
6. Figurer op til 30 mm (enkelt – krigsspilsfigurer)
7. Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade)
8. Dioramaer og opstillinger
9. Fra det hjemlige skatkammer
10. Best of Show
11. Uden for konkurrencen (uden præmier)

Figurkategorierne

Betingelserne for at deltage i figurkonkurrencerne er, at alle figurer i kategorierne 1 til 8 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering og bemaling mv.

Fra det hjemlige skatkammer

Alt hvad der ikke falder ind under kategorierne 1 til 8 kan tilmeldes her. Det udstillede skal dog have militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, ordner og medaljer o.l. Det udstillede skal være fra før 1990 og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

Uden for konkurrence

For dem der har lyst til at udstille hvad som helst af figurmæssigt eller militærhistorisk tilsnit, men ikke ønsker at deltage i konkurrencen.

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab
Stiftet 1944

Protector
Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse

Præsident

Hans Chr. Wolter
Viovej 36, 3500 Værløse
Tlf. 5338 9309
bhwolter@gmail.com

Vicepræsident

Ole Thureholm

Kasserer, medlemsservice
og adresseændringer

Steen Jensen
Tlf. 2290 2856
chakoten.kasserer@gmail.com

Anvisningssalg

Ole Thureholm
ole.thureholm@gmail.com

Bestyrelsesmedlemmer

Simon Bering Papousek
Henrik Denman
Aleksander Haug

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Facebook

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab
https://www.facebook.com/dkmhs/

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange
årligt og udgives af Dansk
Militærhistorisk Selskab

Redaktion

Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 2294 1956
henrik.denman@mail.dk

Art Director, billedbehandling

Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement

Når man melder sig ind i Selskabet,
er abonnement inkluderet.
Kontingent for 2019
er kr. 375,00

Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873
CVR-nr. 31148448

Tryk

Rosendahls A/S
6715 Esbjerg N

CHAKOTEN
ISSN 0901-4799

Du kan læse
mødeprogrammet
for Dansk Militaria Forening
på Chakotens hjemmeside
www.chakoten.dk

Vagtskifte med Livgarden til Fods på Amalienborg 1809.

Selskabets 75-års jubilæumsudstilling

August åbner vi på Selskabets hjemmeside den virtuelle jubilæumsudstilling, der har et dobbelt formål: til glæde for os selv at skabe en indgang til nogle af vore nøgleområder og samtidig udadtil at vise vores ansigt.

Udstillingen træder i fodsporene efter de store fysiske udstillinger, hvor den seneste var: *Den Danske Hær i 1813. Auxiliærkorpset og alliancen med Frankrig på Rødovre Bibliotek* i 2013.

Gennem offentliggørelsen kan vi bruge hjemmesiden til over for alle interesserede i tre hoveddele at vise eksempler på: Arbejde med uniforms- og historieplancher, modelproduktion og -bemaling til præsentation og brug ved krigsspil, samt aktiviteter inden for historieformidling ved brug af uniformer og udrustning.

Temaerne indrammer fascinationen af genskabelse af historiske perioder eller episoder.

Udstillingsindholdet er nu nået langt i den gradvise opsætning på et lukket elektronisk område, og den bygger på stor indsats og viden. Så der er grund til at håbe, at udstillingen med sine indgange til de centrale virkeområder i Selskabet vil finde klangbund og bane vejen for fortsat interesse i militærhistorien.

Uniforms- og historieplancher skabt af Selskabets medlemmer

Det er vigtigt, at vi her bringer rigtig gode eksempler på fine afbildninger skabt af Preben Kannik (1914-1967), Christian Würgler Hansen (født 1937) og Svend Højberg Nielsen (1919-2005). Kannik var vor første præsident og præsterede blandt andet sin banebrydende udgivelse *Alverdens uniformer*. Højberg Nielsen og Würgler Hansen har altid skilt sig ud for deres egen produktion af meget høj værdi. Højberg Nielsen fremstillede med udgangspunkt i sin viden om danske husarer et betydeligt antal farveplancher dækkende

13 nationer, og Würgler Hansen har bag sig som mester en righoldig samling, der har prydet såvel Selskabets tidsskrift som særnumre, ligesom de har fundet vej til vore udstillinger, og mange er indgået i publikationer.

Modelproduktion og -bemaling

Fra Selskabets start har der været en naturlig sammenhæng mellem militærhistorie, bevæbning, uniformering og krigsspillet, der har sin oprindelse i den officersmæssige uddannelse. Allerede i Selskabets tidlige år udfoldede modelhåndteringen sig som en betydningsfuld aktivitet på grundlag af de dengang populære 30mm flade figurer. Figursortimentet, som vore medlemmer bruger til udstilling og til spil, er siden vokset i omfang; og mulighederne for at arbejde med og anvende figurer, der repræsenterer blandt andet Danmarks krige, har nået et højt kvalitetsniveau. Det søger vi at formidle, og det er centralt at bringe fine eksempler på vores medlemmers præstationer med at producere og bemale modeller. Netop nu nærmer vi os afslutningen med opsætning rigtig gode fotografiske gengivelser.

Historieformidling

Historieformidling gennem uniformering, udrustning og konditionerne for væbnede styrker er et voksende interessefelt. Siden Selskabets oprettelse har der udviklet sig en bredere interesse for historieformidling gennem indsamling og anvendelse af genstande, som har været i brug. I dag er medlemmer på dette felt fortrinsvis engageret i formidling af temaer inden for Sikringsstyrken 1914, 1. Verdenskrig og Den Danske Brigade under 2. Verdenskrig. Det bliver belyst gennem foto- og tekstdækning.

August vil byde på en hel serie af markeringer af vores 75års jubilæum. Udstillingen indgår som en væsentlig del; og vi håber, at den falder ud til gavn for såvel medlemmer som potentielle medlemmer, således at interessen for militærhistorie bliver konsolideret.

HCW